

Maanteiltä omiin tupiin

Suomen romanien historia. Toim. Panu Pulma. SKS 2012. 494 s.

Suomen romanien historia on Panu Pulman toimittama teos, jossa tarkastellaan romaniväestön historiallisia vaiheita, yhteiskunnallista asemaa ja aseman muuttumista. Teos pohjaa opetusministeriön rahoittamaan tutkimus- ja kirjaprojektiin. Vuonna 2009 projektin yhteyteen perustettiin historiatuomiokunta ja sen jäsenistä koostuva erillinen tieteellinen ohjausryhmä tukemaan tutkimuksen toteuttamista. Molemmissa ryhmissä oli edustajia Suomalaisen Kirjallisuuden Seurasta ja Romaniasiain neuvottelukunnasta.

Koko tutkimusprojektin keskeisiä teemoja olivat yhteistyötavoitteet ja etenkin vuorovaikutus. Teoksen tekstit ovat romaniaiheita tutkivien ja romanien itsensä kirjoittamia, ja ne toimivat kiinnostavasti dialogissa. Tarkasteluissa yhdistellään hedelmällisellä tavalla historiallisia lähteitä sekä perinnejä muistitietoa. Vuorovaikutus ulottuu menneisyyden ja yhteiskunnan avaintapahtumiin, sillä myös romanien historiaan kuuluvat kiinteästi muun muassa nälkävuodet, sodat ja evakkotai-paleen kokemukset, jälleenrakennuskausi, siirtolaisuus ja EU-Suo-

mi. Näkyvimmin vuorovaikutus ilmenee romanien ja valtaväestön suhteissa ja etenkin romaniuden määrittelyssä. Valtaväestö ja romanit itse ovat määritelleet erilaisia erottavia ja yhdistäviä tekijöitä jo 1500-luvulta lähtien. Romani-ryhmän identiteetti näyttäisikin kytkeytyvän voimakkaimmin valtaväestöstä poikkeavaan erilaiseen elämäntapaan.

Teos jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäisessä, *Ulkoa marginaaliin*, romanien historiaa kirjoitetaan 1500-luvulta toiseen maailmansotaan. Tuula Rekolan kattavan esityksen pohjalta voi todeta, miten valtaväestölle vieras kiertelevä elämäntapa loi romaneille mittavan syntilistan jo 1500–1600-luvulla. Romaneihin kohdistui painokkaasti muun muassa vuoden 1637 asetus, niin sanottu tappolaki, joka pyrki karkottamaan romanit maasta hirttotuomion uhalli. Myös modernistuvan Suomen kaudella 1800-luvulla mustalaiskysymystä käsiteltiin virallisella taholla. Miika Tervonen purkaa tätä kysymystä romanivähemmistön sosiaalisesta, uskonnollisesta ja poliittisesta asemasta käsin. Kiertelevään elämään liitettiin nyt toden teolla attribuutit laiskuus, kerjäläisyys ja rikollisuus. Arjessa tilanne saattoi kuitenkin olla erilainen: Rekolan mukaan 1600-luvun oikeudenkäyntimateriaaleissa romanit eivät nouse merkittävänä ryhmänä esiin, ja Tervonen kirjoittaa romanien ja valtaväestön läheisestä rinnakkainelosta, joka perustui varsinkin maaseu-

dulla jatkuvaan kanssakäymiseen erilaisten palveluksien, kaupankäynnin ja työtehtävien muodossa. Vuorovaikutus oli omiaan synnyttämään myös kulttuurien välisiä rajanylityksiä ja pitkäaikaisia, henkilökohtaisia suhteita.

Panu Pulma avaa kokemuksia sota-ajoista, jotka koettelivat kaltoin varsinkin evakkoromaneita. Paluu takaisin Karjalaan jatkosodan aikana evättiin ja pakkotyöllistämisaatuksia viljeltiin. Kanta-Suomessa romanit joutuivat tyhjän päälle, sillä verkostot valtaväestön tuttuihin kyliin ja taloihin oli menetetty. Syntyikin eräänlaisia ghettota, suurten kaupunkien liepeille nousseita telttakyliä, joissa romanien olot olivat kehnot. Väinö Lindberg luotaa romanien uskonnollista heräämistä, joka tapahtui rinnan yhteiskunnallisen valvetumisen sekä koulutuksen ja kasvatuksen merkityksen tiedostamisen kanssa.

Kohti täyttää kansalaisuutta -osassa 1940-luvulta 2000-luvulle romanien historia on käännekohdassa. Perinteiset elinkeinot ja elämäntavat muuttuivat, ja myös suhde valtaväestöön nousi uudella tavalla esiin. Romanien asumiskysymyksiä ratkaistaessa valtaväestön harjoittama syrjintä vahvistui. Osaksi varmasti tämän takia romanit siirtyivät suurina siirtolaisaltona Ruotsiin, sillä kotimaassa vaihtoehtona saattoi olla vain kurjuutta, asumista telttakyliissä ja syrjäytymistä. Toisaalta tarkasteltu ajanjakso oli voimakasta aktivoitumisen aikaa. Muun muassa Musta-

laisiasiain neuvottelukunta syntyi, ja konfliktien kautta perustettiin Mustalaisyhdistys työstämään romanipolitiikkaa hyvinvointivaltiossa. Sarita Friman-Korpela tarkastelee kiinnostavasti romanipolitiikan kansainvälisiä yhteyksiä ja ikkunoiden avautumista Eurooppaan. Juuri kansainväliset vaikutteet pakottivat suomalaisen yhteiskunnan pohtimaan tämän vähemmistöryhmän tulevaisuutta ja asemaa.

Historiateoksen kolmannessa osassa *Kielen ja kulttuurin muutos* Kimmo Granqvist tarkastelee romanikielen merkityksiä. Tämän ensi sijassa romaniryhmää palvelevan kielen tulevaisuuden määrittävät pitkälti romanit itse ja heidän motivaationsa kielen säilyttämiseen. Lainsäädännöllisiä parannuksia kielelle luotiin vuonna 1995, jolloin perustuslakiin kirjattiin vähemmistöjen oikeus kehittää ja ylläpitää kieltään ja kulttuuriaan. Vuonna 2009 julistettiin romanikielen kielipoliittinen ohjelma. Romanikielen kaikuja luotaa myös Risto Blomster tarkastellessaan musiikin ja laulujen merkitystä romanien elämässä. ”Mustalaiseks’ olen syntynyt” -laulun jälkiä seurattaessa käy ilmi, miten tämä perinne on vahva osa romanikulttuuria.

Anna Maria Viljasen artikkelilla romanikulttuurin muuttuvista muodoista on mielenkiintoinen tulos. Vanhat kirjalliset kuvaukset ja piintyneet käsitykset romanikulttuurin piirteistä saavat rinnalleen haastatteluun tuotetut näkemykset ja muistitiedon. Pukukulttuuria ja elämää rytmittäviä sääntöjä sekä kulttuurin sisäistä hierarkiaa esitellään romanien omien näkemysten pohjalta. Marko Stenroosin artikkeli romanien monista kasvoista täydentää Viljasen näkemystä romaniuden rakentumisen aineksista. Pohdinnat siitä, mitä on romanus, mitä on olla romani ja kuka on ”aito romani” ovat koko historiateoksen kantavia teemoja.

Suomen romanien historia poh-tii sivuillaan hiljaisesti myös kysy-

myksiä, keille historia kuuluu tai kenen ehdoilla historiaa tutkitaan ja kirjoitetaan. Toimittaja Panu Pulma korostaa esipuheessa, miten yksi projektin tavoitteista on ollut romaniväestön historian ja kulttuurin tutkiminen sen omista lähtökohdista. Samalla hän toteaa, miten tutkimisen tulisi jatkossa olla romanien oma haaste ja tehtävä. Tässä teoksessa tutkimuskohteen oma ääni on saatu kuuluville paitsi tekstien myös kerätyn ja käytetyn aineiston tasolla. Muistitieto ja haastattelut laajentavat menneisyyden tulkintoja ja tuottavat uudenlaisia näkökulmia tutkimuksen kohteiksi.

Teoksen moniäänisyys nousee konkreettisella tavalla esiin esimerkiksi Mustalaislähetysten toimintoja tarkastellessa. Yhtäältä romanit pohtivat kriittisesti Mustalaislähetysten harjoittamaa assimiloitintipolitiikkaa ja etenkin lastenkotitoimintaa. Toisaalta Mustalaislähetysten toimijat ovat saaneet puheenvuoron. Etenkin Raija Halmetojan ja Panu Pulman sekä Miika Tervosen, Janette Grönforsin ja Henry Hedmanin käsittelemissä kysymyksissä havaitaan erilaisia tasoja ja tilanteita, joissa korostuvat ehkä jopa ratkaisevat erot aiempiin käsityksiin. Juuri tämänkaltaiset pohdinnat ja vuoropuhelut eri artikkelien välillä synnyttävät rosoisuutta ja jossain määrin epätasaisuuttakin, joka olisi saattanut olla vältettävissä toimituksellisin ratkaisu-in. Samalla kuitenkin olisi häivytetty koko tutkimus- ja kirja-projektin luonne.

Pieni puute löytyy teoksen lähdeluettelosta, johon on koottu ainoastaan kirjallisuuslähteet sekä käytetty verkkoaineisto. Arkistolähteiden lisäksi esimerkiksi projektin ohessa työstetty Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toteuttama muistitietokeruu sekä tehdyt laajat haastattelut ovat jääneet luetteloimatta. Lukijan tehtävänä onkin etsiä tämänkaltaisia tietoja loppuviiteistä.

Suomen romanien historia on nimensä mukaisesti historiateos. Historiallisista prosesseista kertovan yleisesityksen tavoin se jättää tilaa uusille tutkimuksille ja uusille hankkeille, ja varsinkin se jättää tilaa romanien kulttuurin ja perinteen tarkasteluille.

– RIINA HAANPÄÄ

Kirkko, taivaan näverrin ja luu-uhrit – tutkimus saamelaisesta uskonnollisuudesta

Ritva Kylli: Saamelaisten kaksi käännyttämystä. Uskonnon muuttuminen Utsjoen ja Enontekiön lapinmailla 1602–1905. SKS 2012. 318 s.

Ritva Kyllin uusi monografia on syventävä jatko hänen palkitulle väitöskirjalleen (2005) kirkon ja saamelaisten kohtaamisesta pohjoisimmassa Lapissa. Väitöskirjassa huomio kohdistui pääasiassa papin toimintaan. Nyt kohteena on epistemologisesti haasteellisempi tutkimusaihe, saamelainen uskonnollisuus ja kristinusko, ”hengellinen mielenmaisema”, ja siinä kolmen vuosisadan (1602–1905) kuluessa tapahtuneet muutokset Utsjoella ja Enontekiöllä. Tarkastelussa ovat kristinuskon sisäistäminen, toisistaan poikkeavien maailmankatsomusten rinnakkaisuus, muutosten hitaus sekä uskonnollinen akkulturaatio. Tarkoituksena on selvittää kuvaa saamelaisten käännyttämystä ja vertailla sitä toiseen eli lestadiolaiseen käännyttämiseen. Vertailun toinen taso käsittelee eri Lappeihin kuuluneita

den seurakuntien välisiä eroja. Mukaan otetaan saamelaisten esikristillinen uskonto samoin kuin sortokausien sekä saamelaisen ja suomalaisen kansallismielisyyden vaikutukset saamelaisten uskonnolliseen maailmankuvaan.

Tutkimustehtävä on kunnianhimoinen ja vaikea. Kyllin työ on mikrohistoriallinen ja mentaliteetteja kartoittava tutkimus. Varhaisempia aikakausia koskevaa saamentutkimusta vaikeuttaa saamelaisten itsensä tuottamien kirjallisten lähteiden vähäisyys. Niitä alkoi ilmestyä vasta 1800-luvulla, ja varsinkin lestadiolaisuus valottuu jo osin saamelaisista lähteistä käsin. Omatekoiset ja -toimiset maallikkosaarnaajat ja muut epäviralliset uskonnolliset vaikuttajat, kuten sinnikkäästi kunkin ihmisen kristillisyyden tilaa kuulustellut ”taivaan näverrin” Elias Paltto, pääsevät ääneen kirjan loppupuolella. Silti kysymys saamelaisten uskuntoon ja uskonnonvaihtoon kohdistamista peloista, odotuksista ja toiveista jää paljolti muiden tuottamien lähteiden informaation varaan, ja sama koskee teesiä saamelaisten syvemmästä uskonnollisesta kokemuksesta. Mutta samalla Kylli dokumentoi pätevästi mytologian muuntumisen lasten pelotteluun tarkoitetuiksi tarinoiksi, noitien muuntumisen tietäjiksi ja riittien kansanparannukseksi ja edelleen eläväksi perinteeksi ja osaksi saamelaista tai lappilaista mielenmaisemaa.

Kyllin tutkimus on aina ollut arkistovetoista, ja lähdeluettelo on taas varsinkin näiltä osin komea. Tämä onkin työn monista vahvuuksista kaikkein suurin – mikrohistoriallisia johtolankoja etsitään harkitun ennakkoluulottomasti monelta taholta eikä pelkästään kirkon tuottamista lähteistä. Lähdeapparaattiinsa Kylli on ottanut mukaan tuomiokirjojen ja perunkirjojen ohella nimistö- ja esineaineistoja (noita-rummut, joita käsitellään tuoreella tavalla), perinneaineistoja sekä arkeologista aineis-

toa eli uhripaikkojen kaivauksia. Kyllillä on vakaa rutiini lähdeyönsään, mutta lähdeongelmien pohdinta jää usein ongelmien toteamiseksi ja positiiviseksi loppulausemaksi, jonka mukaan saamelainen ääni kyllä kuuluu lähteistä vaihtelevalla volyymillä. Paikoitellen Kylli analysoi lähteistä kuuluvat muutkin äänet, mutta tehtävä ei enää tämän tutkimuksen tutkimuskysymyksiin varsinaisesti kuulu.

Yksi seuraus arkistolähdevetoisuudesta on, että Kylli osallistuu harvoin tieteensisäiseen debattiin. Se olisi syventänyt lestadiolaisuuden ja saamelaisen kansallismielisyyden yhteyksien pohdintaa, joka nyt jää niukaksi. Tästä tutkimusongelmasta olisi löytynyt paljon norjalaista tutkimusta.

Yksi tapa, jolla Kylli osoittaa otavansa saamelaiset historiallisina toimijoina vakavasti, on se, että hän ei rationalisoi tai psykologisoi esimerkkejä näyistä ja uskonnollisista kokemuksista – ne esitetään vain sinällään ja taustoitetaan suurilla yhteiskunnallisilla murroksilla. Papit saivat tottua ”esi-kristillisiin” juonteisiin, kuten etiäisiin ja auringon pitämiseen jumaluutena. Tämä suhteutetaan suomalaiseen uskomusperinteeseen – papit saattoivat jakaa osia tällaisesta maailmankatsomuksesta itsekkin.

Suomessa tehty saamelaistutkimus on ehtinyt ikään, jossa erottuu koulukunta. Koulukunnat jakautuvat akateemisiin, etnopolitiittisiin tai molemmin perustein. Kylli kuuluu saamelaista historiallista toimijuutta korostavaan koulukuntaan, joka pyrkii antamaan mahdollisimman aidon äänen saamelaisille, siten kuin se lähteistä nousee, noudattamatta mitään kaanonaa (arkaaisiin esimerkki jalot tai vähemmän jalot villi-ihmiset) tai uhriuttavaa uudemmaa poliittista diskurssia (kolonisoidut saamelaiset). Näin Kylli ei näe kristinuskoa pelkkänä kolonisaationa, vaan myös uuden lähteenä. Tällä lähtökohdalla on se etu, että saamelaisyhteisön moni-

naisuus on ainakin periaatteessa paremmin saavutettavissa, ja saamelaiset voidaan nähdä etnis-kulttuuris-poliittisissa kohtaamisissa toimijoina sekä moniäänisenä ja -strategisena ryhmänä.

Etnopolitiittisesti ja epistemologisesti ”radikaalimmissa” saamentutkimusympäristöissä tutkijan oman position perustelu tehdään perusteellisemmin kuin Kylli tekee. Kylli asemoi itsensä suomalaisiksi saamen historiantutkijaksi ja perustelee tutkimuksensa historiallisten toimijoiden äänen esiinnostamisella. Tutkimusposition pohdinta jää hieman vajaaksi, koska legitimoitua haetaan vain tutkimuskentän yhdestä kulmasta, ikään kuin historiallisen tiedonintressin kautta, eikä haastavimpiin kyseenalaistuksiin edes yritetä vastata. Tämä toistuu myöhemmin tekstissä, esimerkiksi suhteessa postkolonialistisiin tulkintoihin koulusta instituutiosta – eikö saamelaisten postkolonialististen tutkijoiden heittämiä haasteita koeta vastaimisen arvoisiksi?

Kylli esittää saamelaisen uskonnollisen historian periodisoinnin, mikä on yksi työn päälöydöistä. Esimerkiksi esi-kristillisten uskonnollisuuden muotojen intensiivistymisen ja katoamisen sekä kirkon tarjoaman kristillisyyden kukoistuskausien hiipumisen mahdolliset syyt valottuvat. Kriittiset varaukset lähteiden antamasta informaatiosta tehdään riittävän usein, ilman että niitä toisteltaisiin joka lähteen kohdalla.

Kyllin kertomus päättyy tavallaan kristillisen uskonnollisuuden intensiivistymiseen lestadiolaisuuden läpimurron myötä, joka oli uskonnollisen kääntymyksen suhteen vaativampi. Tätä narratiivia tuotetaan myös toisessa suhteessa: suruttomat, kirkon liepeillä juopottelevat ja muihin raffinoituneempiin synteihin sortuneet saamelaiset ovat tekstissä pitkään pappien määrittämässä uskonnollisessa tyhjiössä. Myöhemmin teks-

tissä Kylli antaa saamelaisille neljä vaihtoehtoa – luterilaisen kirkon edustama kristillisuus, *vielä syvemmin* koettu lestadiolainen uskonnollisuus, ajoittainen turvautuminen vanhaan esi-kristilliseen uskonnollisuuteen, ja ”välinpitämätön kristillisuus”, joista viimeksi mainittu näyttää jäävän uskontojen transkulturaalisen rinnakkaisuuden ja synkretistisen lainailun (työn toinen päälyöntö) ulkopuolelle.

Ehkä tämä kasvava joukko (maallistuvia?) tapakristillisiä olisi seuraavan tutkimuksen kohde? Millaista uskonnollista tilaa he loivat, milloin tämä uskonnollisuuden muoto tuli mahdolliseksi ylimmässä Lapissa ja mitä se merkitsi suomalaisille instituutioille, kuten kirkolle? Kyllin uusi työ on tuttua hyvää tasoa.

– JUKKA NYSSÖNEN

Kotivarkaita ja muita 1800-luvun maalaisnaisia

Laura Stark: *The Limits of Patriarchy. How Female Networks of Pilfering and Gossip Sparked the First Debates on Rural Gender Rights in the 19th-Century Finnish Language Press.* Studia Fennica Ethnologia. SKS 2011. 263 s.

Naisten asema talonpoikaisyhteisössä on usein ollut myös suurta yleisöä kiehtova aihe. Korkealaatuudessa kirjassaan *The Limits of Patriarchy* etnologian professori Laura Stark valottaa, miten suomalaisessa lehdistössä 1800-luvun jälkipuoliskolla ensimmäistä kertaa keskusteltiin maalaisnaisten asemasta.

Muun muassa kulutuksen nopea kasvu vaikutti talonpoikaisper-

heiden sisäisiin suhteisiin. Vaikka kahvia usein arvosteltiin turhuutena, kahvinjuonti yleistyi myös talonpoikaisnaisten keskuudessa. Mutta millä rahalla naiset, jotka elivät patriarkalisessa kotitaloudessa, rahoittivat ostoksiaan? Sanomalehdissä keskusteltiin näpistämisestä, niin sanotusta kotivarkaudesta. Stark väittää, että tällä tavoin maalaisnaisten – etupäässä emäntien ja tyttärien – asema tuli julkisen keskustelun kohteeksi.

Stark analysoi keskustelua, joka syntyi sanomalehtien ja kulutustavaroiden yleistyessä. Hänen tutkimuksensa tuo uutta tietoa 1800-luvun maalaisnaisista kahden pääteeman – kotivarkauden ja juoruilun – avulla.

Teos on jaettu kolmeen osaan, ja teoreettinen johdanto-osuus voidaan lukea erilläänkin. Erityisenä tutkimuskohteena on naisten toimijuus (*agency*) hierarkkisessa yhteiskunnassa. Stark hyödyntää eri teorioita monitahoisessa tulkinnassaan. Uutta näkökulmaa tarjoaa etenkin keskustelu *hidden transcript* -käsitteestä, josta on tullut yhä suosittumpi teoreettinen lähtökohta historiantutkimuksessa. Käsite ei helposti käänny suomeksi, mutta voidaan puhua esimerkiksi ”piilotetusta strategiasta”. Mielenkiinto kohdistuu tällöin toimintaan hierarkkisissa suhteissa. Käsitettä käyttäen Stark pohtii oivaltavalla tavalla alisteisissa asemassa olevien naisten toimintatapoja.

Tutkimuksen lähdeaineisto on laaja. Stark hyödyntää sekä ”kansanihmisten” sanomalehtikirjoituksia että arkistoon lähetettyä muistietoa. Kansalliskirjaston Historiallisen sanomalehtiarkiston avulla Stark on kerännyt 64 kotivarkautta käsittelevää sanomalehtikirjoitusta. Lähteinään hän käyttää myös realistista etnografista fiktiota ja julkaistuja etnografisia kuvauksia. Stark analysoi ja paikantaa aineiston perehtyneesti, mutta valitettavasti liian monet pitkät sitaattit keivät lukemisesta raskaan.

Toisessa osassa kirjoittaja tuo esille juoruilun ja kotivarkauden eri merkityksiä. Juorujen levittäminen oli talonpoikaisyhteisössä sekä ajanvietettä että tärkeää tiedonvälitystä. Kiinnostava onkin kysymys siitä, mitä juorujen ”myyminen” merkitsi maata omistamattomaan luokkaan kuuluville naisille. Alimmaksi jäävät naiset, ”juoruakat”, kuvitellaan aktiivisina toimijoina, ja he tarjosivat palveluitaan tuotteita vastaan. Stark lukee kotivarkauden myös tyttärien ja emäntien mahdollisuudeksi. Näiden isäntävallan alaisten naisten saattoi olla vaikea toimia itsenäisesti, mutta kirjoittaja osoittaa, että naiset saivat ja ottivat toimitilan hierarkkisakin rakenteissa. Tarkastellessaan näitä teemoja rinnakkain Stark piirtää monipuolisen kuvan agrariyhteisön arkielämästä ja sosiaalisista suhteista.

Kirjan kolmas osuus keskittyy varhaiseen lehtikeskusteluun maaseudulla elävien naisten oikeuksista. Stark osoittaa, että näitä tekstejä julkaistiin enemmän kuin on luultu, ja hän esittää esimerkkejä siitä, miten miehet ja naiset kirjoittivat kotivarkaudesta. Enimmäkseen käsiteltiin maata omistavien asemaa. Kotivarkauden nähtiin olevan muuta maata yleisempää Itä-Suomessa, jossa tyttäret saivat tavallisesti vain myötäjaiset. Pimitämällä tilan tuotteita tyttäret hankkivat rahaa, ja vaikka sanomalehdissä kotivarkautta luonnehdittiin pahuudeksi, näpistämistä pidettiin korvauksena maatilalla tehdystä työstä. Kotivarkauksien yleisyys ja maaseudun kaupat heikensivät isäntien asemaa eri tavalla – nyt naisetkin tekivät enenevässä määrin kulutuspäätöksiä itse, ja samalla sanomalehtikeskustelu herätti pohdintaa isännän vallasta. Loppujen lopuksi kotivarkauksien avoin paheksunta antoi valistajille perusteita vaatia naisille oikeuksia.

Kirjassaan Stark ei nojaa aikaisempaan pohjoismaiseen tutkimukseen, eikä työssä pohdita sen

enempää vertailumahdollisuuksia. Voidaan myös kysyä, kuvaileeko tutkimus menneisyyden naistietoisuutta liian modernilla tavalla. Mitä naiset ajattelivat sukupuoleensa liitetyistä rajoituksista?

Kaikkiaan teos on monipuolinen, ja tutkimuksen teoreettiset valinnat mahdollistavat uudenlaisia tulkintoja. Teos on myös huolellisesti toteutettua historiankirjoitusta. Kirja voi olla hyödyllinen historioitsijoiden lisäksi muun muassa kulttuurin- ja sukupuolen-tutkijoille, ja sopii myös opetus-käyttöön.

– ANN-CATRIN ÖSTMAN

Kansallis-kirjaston kulttuuri-historiallinen tarina

Rainer Knapas, Tiedon valtakunnassa. Helsingin yliopiston kirjasto – Kansalliskirjasto 1640–2010. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1347. 462 s.

Rainer Knapas kuvaa teoksessaan *Tiedon valtakunnassa* nykyisen Kansalliskirjaston vaiheita aina Turun akatemian kirjastosta 2010-luvun alkuun. Kansalliskirjasto oli vuoteen 2006 Helsingin yliopiston kirjasto, minkä jälkeen sen toimiala laajentui yliopistokirjastoista yleisiin kirjastoihin, ammattikorkeakoulukirjastoihin ja erikoiskirjastoihin. Kansalliskirjastoa onkin luonnehdittu kirjastojen kirjastoksi. Kansalliskirjaston pitkät perinteet tiedeyhteisön palvelijana ja keskeinen rooli kansallisessa kirjastoverkossa tarkoittavat sitä, että

Rainer Knapaksen teoksella tulee pitkään olemaan merkittävä asema yliopistoja ja yliopistokirjastoja koskevassa keskustelussa.

Knapas tavoittelee teoksessaan kokonaisvaltaista tarkastelutapaa, jossa kirjasto nähdään kokoelmien, henkilökunnan ja kävijöiden muodostamana elävänä kokonaisuutena. Hän kiinnittää runsaasti huomiota historiallisiin kokoelmiin ja erityisesti 1800-luvulla kirjastoa varten rakennettuihin tiloihin. Knapaksen rakentama historiakuva nimenomaan itse kirjastosta korostaa laitoksen taidehistoriallista ja arkkitehtuurista merkitystä. Näkökulmaa voidaan pitää perusteltuna silloin, kun tarkoituksena on osoittaa kirjastorakennuksen merkitys osana poliittisen vallan näytämöä, jolla rakennettiin pääkaupungin erityislaatuisuutta osana laajaa Venäjän keisarikuntaa.

Henkilökuntaa käsitellessään Knapas pitäytyy ylikirjastonhoitajien tarkastelussa. Valinta on pettymys varsinkin kirjasto- ja informaatioalan asiantuntijoille, joita kiinnostaa Kansalliskirjaston henkilökunnan erityysoaaminen muun muassa vanhan kirjallisuuden tuntijoina, luettelointisääntöjen ja sisällönkuvailun ekspertteinä sekä verkkopalveluja koskevan teknologian erityysoaajina. Asiakkaat ja se, miten kirjasto on eri aikakausina saattanut kirjaston kokoelmat tiedontarvitsijan käyttöön, jäävät tarkastelussa marginaaliseen asemaan.

Kansalliskirjasto on keskeinen kansallinen muistiorganisaatio, ja tämän mukaisesti teoksessa korostuvat humanistisen tutkimuksen hyödyntämät kirjakokoelmat. Aineistojen digitalisoimisen merkitystä tiedon saavutettavuuden näkökulmasta ja elektronisten aineistojen korostumista varsinkin nykytutkijoiden arkipäivässä olisi voinut korostaa huomattavasti enemmän. Kirjaston muistiorganisaatioproolia ei teoksessa erikseen problematisoida, mikä johtaa siihen, että Kansalliskirjastossa toimivan

FinELib-konsortion merkitystä laajasti koko tiedeyhteisöä palvelevana toimintamuotona ei nosteta esille. Tämä on tekijältä tietoinen valinta, sillä Knapas arvottaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja kirjaston historian saatossa muodostuneiden kokoelmien painoarvon merkittävämmäksi kuin elektronisessa muodossa julkaistun tutkimuksen. Tämä ajattelutapa on varsin vieras 2000-luvun kirjaston palveluiden käyttäjille, joille julkaisun muoto ei ole merkittävä, vaan sen vaivaton saavutettavuus. Varhaisempien painettujen kokoelmien arvottaminen tieteiden tekemisen kannalta tärkeämmiksi kuin elektroniset julkaisut on vierasta jo lähtökohtaisesti tiedon kumulatiivisen luonteen ymmärtämisen näkökulmasta.

Rainer Knapaksen teoksen alkukieli on ruotsi, ja teos on käännetty suomen lisäksi myös englanniksi. Kirjan saatesanoissa todetaan, että teoksen yksi tavoite on ollut avata Helsingin yliopiston kirjaston eli Kansalliskirjaston menneisyyttä Suomen kulttuurihistorian kannalta tärkeimpiin ilmansuuntiin. Knapas nostaa teoksessaan ansiokkaasti esille ruotsin- ja venäjänkielisen sivistysperinnön merkityksen suomalaisen yhteiskunnan sivistysvaltiokiehityksessä. Teos vahvistaa osaltaan Kansalliskirjaston profiilia maineikkaiden eurooppalaisten kansalliskirjastojen rinnalla. Kirjaston perustehtävä on huolehtia kansallisen kulttuuriperinnön tallettamisesta ja ylläpidosta sekä tarjoamisesta asiakkaiden käyttöön. Se ei kuitenkaan avaudu kovin helposti etenkin kirjastolaitoksen toimintaa vähemmän tuntevalle lukijalle. Suomenkielisen kansallisen kulttuurin häivyttäminen on tietoinen valinta, sillä kuten tekijä teoksen lopussa toteaa, ”Kansalliskirjasto on uudesta nimestään huolimatta täysin yleismaailmallinen”.

Kirjastohistoriaa ei ole aikaisemmin tavattu pitää omana erityisenä tieteenalana. Kansalliskirjaston

historiassa Rainer Knapas kuitenkin pyrkii määrittelemään alan erityispiirteitä ja profiloimaan tämän avulla kirjastohistorian merkitystä osana muita tieteenaloja. Knapaksen mukaan kirjastohistoria on monisyinen tieteenala, jota määrittävät erityisesti taloudelliset, tekniset, sosiaaliset ja historiallissosiologiset muutokset. Tutkimuskohteen moni-ilmeisyyden tunnistaminen ei kuitenkaan tee kirjastohistorias- ta omaa erityistä tieteenalaa.

Knapas asemoi teoksensa paikkaa pohtimalla yliopistoja ja yliopistokirjastojen historiaa koskevaa tutkimustraditiota. Kirjoittaja toteaa mielestäni aivan oikein, että kirjasto- ja yliopistohistorioiden tekijät ovat usein näiden organisaatioiden omia asiantuntijoita. Knapaksen mukaan asiantuntijakirjoittajien keskeinen rooli on johtanut siihen, että teoksista on tullut tarkoituksenmukaisia menestystarinoita ja kehityskertomuksia. Aikaisemmat esitykset kirjastojen ja myös yliopistojen historiasta eivät siten Knapaksen mukaan lähtökohtaisesti edusta tietelle leimallista kriittistä tutkimusta. Lähdeluettelon perusteella kirjoittaja ei kuitenkaan tunne alan aikaisempaa tutkimusta, mikä näkyy myös siinä, että Kansalliskirjaston roolia ”kirjastojen kirjastona” ei osata erityisesti nostaa esille.

Vastakohtana tällaiselle sisältäpäin liikkeelle lähtevälle tarkastelulle olisi Rainer Knapaksen mukaan ongelmalähtöinen historiankirjoitus, jossa yliopistoja tai yliopistonkirjastoja koskevat pohdinnat johdetaan organisaatioiden ulkopuolelta tieteen ja yhteiskunnan näkökulmasta tai kulttuuri- ja oppihistoriasta. Tässä tehtävässä Knapas onnistuu hyvin, mutta samalla hän tulee sivuuttaneeksi itse tutkimuskohteen eli kirjaston. Kirjastot ovat todellakin vaativia ja monitahoisia tutkimuskohteita, koska niillä on erityinen osaamis- ja asiantuntijarooli osana tiedeyhteisöä. Tasapainoinen esitys edellyttää sekä tie-

deyhteisön että kirjaston tunte- musta ja tutkimuksen rajoituksia koskevien valintojen tulee tukea kokonaisvaltaista esitystapaa.

Kansalliskirjastosta on lyhyen ajan sisään tehty kaksi toisiaan täydentävää kulttuurihistoriallista teosta. *Tiedon valtakunnassa* -teos sopii jatkoksi vuonna 2004 julkaisulle teokselle *Muistiin painettua*, jossa tarkastellaan kirjaston arvokkaita kokoelmia. Varsinainen kirjastoja koskeva kattava tutkimus antaa vielä odottaa itseään.

– MARJA KOKKO

Kulttuuri- historiaa Kalevalaseuran satavuotiselta taipaleelta

Kristiina Kalleinen: Kansallisen tieteen ja taiteen puolesta. Kalevalaseura 1911–2011. SKS ja Kalevalaseura 2011. 314 s.

Kalevalaseuran historia on koottu kansiin seuran satavuotisen taipaleen juhlistamiseksi. *Kansallisen tieteen ja taiteen puolesta: Kalevalaseura 1911–2011* -teos on asiantunteva ja perinpohjainen esitys seuran vaiheista.

Teoksen johdannossa käsitellään Kalevala-aatteen syntyä Lönnrotin *Kalevalan* ilmestyttyä vuonna 1831 ja tuodaan esiin sen sekä ylipäänsä kansanrunouden ja karelianismin merkitystä 1800-luvun kansallisen identiteetin rakennustyössä. Siinä taustoitetaan myös Kalevalaseuran perustajien, suomenkielen ja kirjallisuuden professori E. N. Setälän, kuvataiteilija Alpo Sailon, kuvataiteilija Akseli Gallen-Kallelan sekä myöhemmin kansanrunouden tutkimuksen professoreina toimineiden A. R.

Niemen ja Väinö Salmisen vaiheita ja suhdetta karelianismiin.

Johdantoon olisi kaivannut jo muutaman sanan itse tutkimuskohteen, Kalevalaseuran, osuudesta kansallisen identiteetin luomisessa. Tällä olisi perusteltu myös satavuotishistorian kirjoittamisen tärkeyttä ja merkitystä 1900-luvun suomalaisen aatemaailman ymmärtämiseksi. Tämä puuttuu myös teoksen takakansitekstistä, jossa se olisi pitänyt mainita. Teos ei nimittäin typisty pelkästään Kalevalaseuran historiaksi, vaan on sidoksissa aikansa aatevirtauksiin ja poliittisiin pyrkimyksiin ja tekee seurasta erottamattoman osan kansallista menneisyyttä. Sen jäsenillä oli yhteyksiä esimerkiksi Akateemiseen Karjala-Seuraan ja jatkosodan aikana he työskentelivät perinteenkeruutehtävissä uudelleen valloitetulla Karjalan alueella.

Johdannosta puuttuu kokonaan maininta käytetystä lähdeaineistosta, sen mahdollisista puutteista tai rajoituksista. Lähdeluettelossa olisi niin ikään ollut syytä kertoa, miltä vuosilta sanoma- ja aikakauslehtiaineistoa on käyty läpi, ja ehkä seuran julkaistut vuosikirjat olisi voinut merkitä erikseen lähteiksi. Vaikka kyseessä onkin ennen muuta yleisesitys aiheesta, ei sillä mielestäni voi perustella lähdeaineiston esittelyä ja tutkimuskysymysten puuttumista johdannosta. Jo pelkästään sen seikan mainitseminen, että seuran historian tarkastelu on mielekästä muutoinkin kuin satavuotisjuhlan tähden, olisi riittänyt, ja lähdemaininnat ja keskeiset työt ohjaavat kysymykset olisi voinut ujuttaa helposti johdannon lähdeviitteisiin.

Teos etenee kronologisesti ja on muutoinkin selkeä, kauttaaltaan asiantuntevasti taustoitettu ja hyvin kirjoitettu. Painopiste on selvästi seuran varhaisvaiheissa, jolloin seuran merkitys oli suurempi, ja ehkä myös sen riveissä vaikuttaneet henkilöt olivat kiinnostavampia kuin vaikkapa 2000-luvulle

tuhtaessa. Seura oli pitkään, kuten vielä tuolloin oli tyypillistä, miesten hallinnassa. Ensimmäinen nainen otettiin seuran riveihin vuonna 1937: kansatieteellis-muinaistieteellisen alaosaston apujäseneksi (!) nimitettiin Kansallismuseon intendentti Tyne Vahter. Huomionarvoista on seuran kansainvälisyys: vuodesta 1921 alkaen ulkomaisiksi jäseniksi kutsuttiin monesti *Kalevalan* kääntäjiä esimerkiksi Keski-Euroopasta ja Yhdysvalloista.

Seuran puheenjohtajana 1960-luvulla toiminut kansanrunouden tutkimuksen professori Matti Kuusi oli aktiivinen ja monipuolinen kulttuurivaikuttaja ja kulttuuripoliitikko. Hän uudisti seuran toimintaa ja esimerkiksi perinteentutkimus ulotettiin iskelmäteksteihin. Mahdollisesti näin perinteisen seuran toiminnasta radikalisoituvalla 1960-luvulla olisi voinut saada paljon lisääkin irti.

Teoksen kuvitus on mustavalkoinen, mikä on kuvituksen sisäistä yhtenäisyyttä tukeva valinta. Värikuvilla teosta olisi voinut elävöittää ja lisätä sen arvokkuutta. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Kalevalaseuran, jotka ovat vastanneet teoksen kustantamisesta, olisi tällä tavoin kannattanut korostaa omaakin merkitystään. Myös tekstin sijoittamista kahdelle palstalle olisi voinut miettiä. Se olisi suunnannut teosta konkreettisesti suuren yleisön luettavaksi, jolle se on ehkä kuitenkin tarkoitettu. Teoksen soisi löytävän tämän laajan lukijakunnan, niin kiinnostavia seikkoja siinä kansallisesta menneisyydestä valotetaan. Historioitsijoillekin teos antanee uutta tietoa, ainakin seuran toiminnasta ja mahdollisesti sen johtohahmojen aatteista.

Mukavaa on se, että tekstiä on elävöitetty *Kalevalalle* ja Kalevalan päiväksi kirjoitetuilla juhlarunoilla, jotka ovat saaneet omat sivunsa. Muutoinkin alkuperäistekstejä on siteerattu osuvasti. Yhdestä käy ilmi, kuinka nykykatsannossa eri-

tyinen Karjalan merkitys kalevalaseuralaisille oli. Jatkosodan päättyessä Alpo Sailo kirjoitti: ”Oli lähdeittävä pois satavuotisten ukkojen parista ja jättää ihanat aiheet unhon peittoon. [– –] Lemminkäiset ja Kullervotyypit, suloiset Ainot ja Kyllikit – –” (s. 95). Kalevalan henkilöitä ja idyllistä laulumaatahan sieltä haettiin!

Seuran ensivuosisikymmenten toiminnan keskiössä olivat Gallen-Kallelan kuvitettu Kalevala-hanke sekä Sailon Kalevala-talo -hanke. Molemmat oli tarkoitus rahoittaa keruu- ja lahjoitusvaroin. Kalleisen mukaan suunnitelmat olivat juuri rahallisessa mielessä suureellisia sekä erikseen että varsinkin yhdessä: ”Seuran perustajien luottamusta ja optimistista suhtautumista suomalaisen yhteiskunnan karttamiseen käteen 1920-luvun alussa täytyy vain ihmetellä [– –] yhtäaikainen toteutus olisi kustannuksiltaan noussut tähtitieteellisiin summiin” (s. 65).

Jatkosodan syyttyä Kalevalaseura oli mukana Itä-Karjalaan kohdistuneissa tutkimushankkeissa rahoittaen tutkijoiden työtä. Sodan jälkeen tärkeäksi tuli kotiseututyö ja -harrastus, joihin muun muassa yliopistojen osakunnat osallistuivat. Ominta alaa seuran toiminnassa oli Kalevalan päivän juhllisuuksien järjestäminen. Varsinkin alkuvuosina juhlat olivat erittäin suuria ja myös maanlaajuisia. Itse *Kalevala* sai poliittista merkitystä: vuonna 1949 presidentti J. K. Paasikivi korosti juhlapuheessaan teoksesta nousevaa hengen ja sanan mahtia sotasankaruuden sijasta ja totesi siinä olevan ”kanssaamme sisäisesti yhdistävää voimaa” (s. 115). Tilaisuudet kuitenkin järjestettiin erikseen, sillä vasesemmisto juhli Kalevalaa myöhemmin keväällä!

Kalevalaseuran vuosikirja on säilyttänyt asemansa toiminnan keskiössä myös taloudellisesti haasteellisina aikoina. Vaikka se on heijastellut aikansa aatteita ja tutki-

mussuuntauksia, seura itse on aina pyrkinyt olemaan puolueeton.

Teoksen päättävä on napakka ja keskeiset linjat hyvin yhteen nivoava. Lopussa on henkilöhakemisto, mutta asiahakemisto puuttuu. Liitteeksi on koottu seuran hallituksen/johtokunnan kokoonpanot eri vuosina. Kirjallisuusluettelo on yllättävän suppea joskin monitieteinen. Mielenkiintoista olisi saattanut olla vilkaista esimerkiksi saksalaista kirjallisuutta muinaisen menneisyyden ihailua sisältävistä aatevirtauksista. Tällöin olisi välttytty ”suomalaisen menneisyyden erityisyydeltä”, jota teos tahtomattaan on rakentamassa.

Tässä toivotuista lisäyksistä ja tarkennuksista huolimatta *Kansallisen tieteen ja taiteen puolesta* on kelpo teos. Se lisää seuran historian tuntemusta ja antaa samalla aineksia suomalaisen aate- ja kulttuurihistorian tuntemukseen.

– LAURA-KRISTINA MOILANEN

Etelä-Pohjalainen Osakunta läheltä tarkasteltuna

Syrän kultaa, kieli kun puukoo. Etelä-Pohjalaisen Osakunnan vaiheita 1908–2008. Toim. Klaus Lindgren. Etelä-Pohjalaisen Osakunta 2011. 623 s.

Täytettyään sata vuotta Etelä-Pohjalainen Osakunta julkaisi juhlaKirjan, joka käsittelee osakunnan vaiheita sen alkuaajoista 2000-luvulle. Kyseessä on 45 osakunnan jäsen ja muutaman ulkopuolisen asiantuntijan kirjoittama kokoomateos. Historiatoimikunta on halunnut saada aikaiseksi mahdollisimman kattavan ja monisävyisen

teoksen, jonka tutkimukseen perustuvat artikkelit, muistelut ja henkilökuvaukset kertovat osakunnan jäsenistön toiminnasta.

Kirjalle valittu muoto selittyy osittain sillä, että kyseessä on osakunnan neljäs historia. Edellinen kirja, joka käsitteli osakunnan vaiheita 1950-luvun alusta 1980-luvulle, julkaistiin niinkin äskettäin kuin vuonna 2001. Pääasiallisesti Hannu Kontsaksen kirjoittamana se tarkastelee Etelä-Pohjalaista Osakuntaa pitkälti Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan osana kuvaten sitä, miten osakunnan jäsenet ovat ottaneet osaa ylioppilaiden aatteellisiin, kulttuurisiin ja poliittisiin pyrkimyksiin.¹ Siinä taustoitetaan melko laajasti se poliittisen radikalismien aalto, joka muutti osakuntaa 1960-luvun lopulla ja joka johti myös siihen, että pohjalaisten osakuntien yhteistyöelimen Pohjalaisen Valtuuskunnan hallintoa yritettiin muuttaa.

Osakunnan uusin historia jakaantuu neljään osioon. Ensimmäisessä ja toisessa osassa osakunnan vaiheet kuvataan lähinnä aate- ja tapahtumahistorian näkökulmasta samalla kun luodaan katsaus sen organisaatiomuutoksiin ja toimintaan sekä sen taidekokoelmaan, lippuun ja muihin symboleihin. Kolmas osa koostuu henkilökohtaisista muisteluista, ja viimeinen osa sisältää inspektoreita ja kunniajäseniä käsitteleviä pienoisarikkeita. Kirjassa on myös toimihenkilöiden luetteloita ja jonkun verran tilastotietoja.

Kirjassa julkaistu runsas aineisto antaa epäilemättä sekä monisävyisen että yksityiskohtaisen kuvan osakunnan toiminnasta, temaattisesta tai ajallisesta näkökulmasta on vaikeata löytää aukkoja. Artik-

keleiden ja muistelujen suuri määrä on mahdollistanut sen, että viimeisimmätkin vuosikymmenet käsitellään melko monipuolisesti, mutta ratkaisu on tuonut mukanaan myös sen, että kirjoittajien lähestymistavat vaihtelevat.

Kirjan toimittaja Klaus Lindgren luo johdantoartikkelissaan katsauksen maakunnan historiaan ja osakuntalaitoksen varhaisempiin vaiheisiin. Toisessa artikkelissa hän käsittelee Etelä-Pohjalaisen Osakunnan sisäistä kehitystä. Sen hallinto pysyi pitkään suurin piirtein muuttumattomana. Vielä 1960-luvulla jäsenet kokoontuivat viikoittain päättämään osakunnan yhteisistä asioista inspektorin tai kuraattorin johdolla, varsinaista hallitusta ei ollut. Laajempi organisaatiouudistus vietiin läpi seuraavan vuosikymmenen alussa seurauksena siitä, että osakuntalaisille oli alettu vaatia parempia osallistumismahdollisuuksia ja laajempaa edustuksellisuutta osakunnan päätöksenteossa. Samoihin aikoihin poliittisten kerhojen keskinäinen kilpailu lisäsi osakuntakokousten kävijämääriä. Osakuntalaisten tunnelmista ja tahdosta samastua maan poliittisen elämän käytäntöihin kertoo osaltaan se, että osakuntakokous ryhtyi valitsemaan pääministerin, joka esitti valmiin hallituslistan osakunnan kokoukselle hyväksyttäväksi. Pian siirryttiin kuitenkin puhumaan hallituksen puheenjohtajasta ja jäsenistä. Juhlakirjan artikkelit osoittavat, että ylioppilaskunnan politisoituminen 1970-luvun alussa toi mukanaan suuria muutoksia juuri eteläpohjalaisten osakuntatoimintaan.

Osakunnan jäsenet ottivat jo vuosikymmenen lopussa etäisyyttä poliittisiin ryhmiin ja niiden edustamiin aatteisiin. Ilmapiiri muuttui perusteellisesti ja eteläpohjalaisten viettäessä 75-vuotisjuhlansa juhla-lisuudet järjestettiin akateemisia perinteitä noudattaen. Poliittisten kerhojen tilalle alettiin perustaa alueellisia kerhoja, jotka järjestivät

illanviettoja ja pitivät yhteyttä kotikuntaan. Yhteenvetona Klaus Lindgren toteaa, että osakunta nykyään on monessa mielessä tiiviimpi sosiaalinen yhteisö kuin aikaisemmin; yhdessäolo ja akateemisten perinteiden ylläpito muodostavat tärkeän osan sen toiminnasta.

Jouko Kokkonen analysoi osakunnan jäsenmäärän kehitystä ja sen jäsenistön koostumusta 2000-luvun alkuvuosille saakka. Jäsenmäärä oli 1960-luvulla voimakkaassa kasvussa ja saavutti huipunsa vuonna 1968, jolloin osakuntalaisia oli yli 1 100. Seuraavalla vuosikymmenellä jäsenmäärä alkoi vähetä, mikä ilmeisesti oli sidoksissa osakuntien päätökseen ryhtyä itse kantamaan jäsenmaksua sekä muitten ylioppilasarjestöjen (aineyhdistysten) kasvavaan vetovoimaan. Vaikka on hyviä syitä olettaa, että Helsingissä opiskelevat eteläpohjalaiset ovat pysyneet uskollisina osakunnalleen, on moni seikka vaikuttanut siihen, että jäsenmäärän lasku on jatkunut 2000-luvun alkuun saakka.

Huomattava osa kirjan artikkeleista käsittelee osakuntatoimintaa jäsenten näkökulmasta. Tämä ei koske ainoastaan kirjassa julkaistuja lyhyempiä artikkeleita ja muisteluja, vaan myös sen laajempia tutkimuksia. Esimerkkinä voidaan mainita Hannu Kontsaksen laaja selvitys osakunnan kronikkaan eli aikakirjaan tehdyistä tervehdyksistä ja muista kirjoituksista. Vuoteen 2008 mennessä osakuntalaisten kronikka koostui jo 23 erillisestä niteestä.

Eteläpohjalaisten juhla-kirja sisältää vain poikkeustapauksissa vertailuja muiden osakuntien toimintaan. Ilmeistä on, että eräiden kysymysten tarkastelu olisi hyötynyt, jos huomiota olisi kiinnitetty enemmän pohjalaisten osakuntien vuorovaikutukseen ja niiden muilta omaksumiin vaikutteisiin. Useat artikkelit käsittelevät ystävyys-suhteita ulkomaalaisiin osakuntiin, erityisesti Viron merkittävimpään ylioppi-

1. Hannu Kontsas: Etelä-Pohjalainen Osakunta. Historia vuoteen 1983. Toimittanut ja täydentänyt Mikko Huhtamies. Etelä-Pohjalainen Osakunta 2001.

lasjärjestöön Eesti Üliopilaste Seltsiin ja Uppsalassa toimivaan Norrlands nationiin. Ystävyyssuhteiden solmiminen ja ylläpitäminen on esimerkki siitä, että Etelä- ja Pohjois-Pohjalainen osakunta sekä Vasa nation ovat hyötynet toistensa toiminnasta ja aloitteellisuudesta. Luonnollisesti osakuntien toiminnassa on myös yhteisiä piirteitä.

Etelä-Pohjalainen Osakunta on huolehtinut siitä, että sen historiasta on ilmestynyt teoksia säännöllisesti. Satavuotisjuhlakirjan artikkelit käsittelevät osittain uudesta näkökulmasta tapahtumia ja asioita, joista on kirjoitettu aikaisemmin osakunnan piirissä. Kirja valaisee samalla osakunnan uusinta historiaa sen jäsenten näkökulmasta.

– JOHN STRÖMBERG

Suomen kielen ja kansanperinteen asialla

Kai Häggman: Sanojen talossa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1890-luvulta talvisotaan. SKS 2012. 528 s.

Kai Häggmanin kirja *Sanojen talossa* on jatkoa Irma Sulkusen vuonna 2004 ilmestyneelle Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) historialle. Sulkusen kirja käsittelee seuran ensimmäisiä vuosikymmeniä (seura perustettiin v. 1831) ja loppuu Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen esimieskauden päättymiseen. Häggmanin esitys on kronologinen, ja jakautuu kahteen osaan tai aikakauteen: 1892–1917 (”Suomalainen pilvenpiirtäjä on rakennettava”) ja 1918–1939 (”Tasavallan palveluksessa”). Kirja sisältää myös neljä liitettä, joista selviävät SKS:n jakamat palkinnot ja seuran organisaatio.

Kai Häggman kuvaa mielenkiintoisella tavalla seuran laajaa toimintaa, varsinkin hyvin mittavaa ja kunnianhimoista keruutyötä. Yksittäisillä henkilöillä oli intoa ja halukkuutta omistautua hankkeisiin, joilla he kokivat olevan suurta kansallista merkitystä. Tarmoa ja innostusta riitti – mutta mistä rahoitus? Taloudelliset haasteet olivat vahvasti läsnä koko tutkimusajan. Rahoitus tuli eri tahoilta, mutta valtion tuki oli ratkaiseva, koska pelkillä jäsenmaksuilla ei voinut toteuttaa isoja keruuprojekteja. Vuonna 1878 SKS:lle myönnettiin valtionapua, jonka seurauksena seuran profiili muuttui siten, että siitä tavallaan tuli valtionkustantamo – SKS kustansi valtiolle tärkeitä julkaisuja, kuten sanakirjoja ja oikeuskirjallisuutta. Sillä oli lukuisia siteitä senaattiin, ei vain merkittävien henkilöiden, kuten Yrjö-Koskisen, kautta. Häggmanin mukaan suhde vahvistui, kun fennomaaneja ruvettiin nimitämään senaattoreiksi.

Häggmanin kirjassa kielipolitiikalla ja kansallisilla liikkeillä on tärkeä rooli. Erityisellä mielenkiinnolla luin osuudet, joissa Häggman kuvaa SKS:n ja vuonna 1885 perustetun Svenska litteratursällskapetin (SLS) suhdetta, esimerkiksi niiden keskinäistä kilpailua rahoituksesta. Vuonna 1893 SKS:n tilintarkastaja Hannes Gebhardt ilmoitti, että litteratursällskapetilla oli jo tuplasti enemmän jäseniä kuin seuralla. Oli myös selvinnyt, että SKS:n jäsenlistoilla oli huomattava määrä vainajia. Päätettiin perustaa jäsenoimikunta ja panostettiin – hyvin tuloksin – uusien jäsenten hankkimiseen.

Molemmat seurat anoivat ja vastaanottivat valtiontukea. SLS:n hakemukset jäivät ensi alkuun tuloksettomiksi, mikä yhdistettiin senaattori Yrjö-Koskiseen. Kun tukea lopulta tuli, vuosittainen avustus oli puolet pienempi kuin SKS:n tuki. Kilpailu kärjistyi, kun seurat vuonna 1893 saivat tehtäväkseen jakaa E. J. Längmannin rahaston kirjallisuuspalkinnot ja kun vastakkain

asetettiin Juhani Ahon romaani *Panu* ja Jac. Ahrenbergin teos *Vår landsman* (1897). Tästä syntyi julkinen, mieliä pahoittanut riita.

Kai Häggmanin tutkimaa aikakautta leimaa jännittävällä tavalla sekä traditionalismi että modernisaatio. Nämä vastakohdat näkyvät myös seuran toiminnassa, varsinkin sanakirjahankkeissa. 1890-luvun lopulla käynnistettiin F. W. Rothstenin aloitteesta laaja keruuhanke, sanakirja, johon kerättäisiin aineistoa kaikista Suomen pitäjistä. Tämä voidaan myös nähdä reaktiona yhteiskunnan modernisaatioon – piti etsiä ja tallentaa piirteitä, jotka vielä löytyivät kaukaisemmilta seuduilta, mutta jotka olivat kaupungeista jo hävinneet. Tässä yhteydessä Kai Häggman tuo esille mielenkiintoisen kysymyksen – oliko toiminta suunnattava menneisyyteen vai tulevaisuuteen? Oliko katsottava ajassa eteenpäin vai taaksepäin? Yhtäältä kerättiin merkittävät murrekoelmat, toisaalta keskusteltiin *Nykysuomen sanakirja* -projektista, jonka idean Hannes Gebhard oli esittänyt 1890-luvulla (yleensä E. N. Setälää pidetään hankkeen keksijänä, vaikka tämä esitti ideansa kuusi vuotta myöhemmin kuin Gebhard). Sanakirja-projekti alkoi varsinaisesti 1920-luvulla.

Vuosisadan vaihteessa tieteellinen toiminta vahvistui – aikaisemmin seuraa oli jopa pidetty enemmän kustantajana kuin tieteellisenä seurana. Tieteellisen toiminnan tukena olivat tieteelliset toimikunnat. Suomen itsenäistymisen jälkeen ilmaantuivat uudet haasteet, ei vain SKS:lle, vaan tieteellisille seuroille ylipäätään. Tiede ei enää houkutelut nuoria ihmisiä samalla tavalla kuin ennen. Tämä johtui osittain virkamieskunnan voimakkaasta kasvusta. Ylemmän virka luokan (mihin myös professorit kuuluivat) elintaso laski, kuten myös yleinen arvostus. ”Kansankielinen keskiluokka oli siis kovaa vauhtia vankistumassa ja uuden

ajan professorit vastaavasti keski-luokkaistumassa” (s. 256).

1900-luvun ensimmäistä vuosikymmentä leimasivat kieli- ja puolueriidat. Samoihin aikoihin seurassa syntyi kiinnostus suomalaisuusliikkeen historiaan. Tähän liittyivät erottamattomasti suomalaiset suurmiehet, kuten H. G. Portman, A. I. Arwidsson ja Yrjö-Koskinen. Seuran piireissä kaavailtiin patsaan pystyttämistä Yrjö-Koskinen kunniaksi, mutta suunnitelma ei koskaan toteutunut. Vuonna 1908 litteratursällskapet järjesti yhdessä Svenska folkpartietin kanssa ensimmäiset Svenska dagen -juhlan Kustaa II Adolfin kunniaksi. Tämä teki myös *Kalevalan* julkisesta juhlimisesta ajankohtaista, tai kuten Häggman toteaa: ”Suomenkielisellä puolella tarvittiin mitä kiireimmin oma päivä, omat soitokulkuueet ja omat sankarit. Lönnrot ja Kalevala sopivat myös tähän käyttöön. Eepoksessa oli se hyvä puoli, että sitä saatettiin tarvittaessa käyttää sekä ruotsalaisuuden että venäläisyyden vastaisena symbolina ja yhtä hyvin pasifistisen internationalismin kuin nationalistisen militarismin sampo-na” (s. 174). *Kalevala*-eepoksella oli ylipäätään monta vuotta tärkeä rooli seuran toiminnassa. *Kalevalan* toisintojen julkaiseminen oli pitkä projekti, joka oli saanut alkunsa 1880-luvulla Julius Krohnin ansiosta – itse asiassa idea oli syntynyt jo 1850-luvulla. Vuonna 1908 SKS julkaisi Kaarle Krohnin ideoiman *Suomen Kansan Vanhat Runot* -sarjan ensimmäisen osan, joka oli tavallaan laajennettu versio *Kalevalan* toisinoista.

Itsenäisyyden aika toi mukanaan merkittäviä muutoksia. Seuran johto vaihtui, ja organisaatio sekä säännöt uudistuivat. Muutoksista voidaan mainita johtokunnan perustaminen sekä mahdollisuus peria jäsenmaksuja. Keruutoiminta laajeni kansanrunoudesta kansanperinteeseen laajemmassa merkityksessä. Uudistuksista huolimatta

elettiin taloudellisesti ja toiminnallisesti vaikeita aikoja. Seuran sai jatkuvasti valtionapua, mutta 1920-luvulla se sai myös merkittävää lisärahoitusta, muun muassa apurahaa *Suomen Kansan Vanhat Runot* -hanketta varten. E. N. Setälän aloitteesta perustettiin vuonna 1924 Sanakirjasäätiö.

Itsenäisessä Suomessa tarve kehittää suomen kieltä sivistys- ja virkakielenä tuli yhä tärkeämmäksi. Tarpeesta syntyi *Nykysuomen sanakirja* -hanke (joka oli sisällynyt jo 1890-luvun suunnitelmiin). Hanke osoittautui haastavaksi, muun muassa työntekijöiden puutteen ja erilaisten konfliktien takia. Sanakirja ilmestyi vasta 1950- ja 1960-luvulla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura – tai tarkemmin sanottuna seuran kielitieteellinen valiokunta, myöhemmin kielivaliokunta – toimi itsenäistyneessä Suomessa epävirallisena kielenhuollon auktoriteettina, koska Suomesta puuttui akatemia joka olisi tämän tehtävän hoitanut. Esimerkkinä voidaan mainita Knut Cannelinin ja Martti Airilan *Vierasperäiset sanat* -kirjan julkaiseminen. Valiokunnalla oli lukuisia ja vaihtelevia tehtäviä, mutta tärkein niistä oli *Nykysuomen sanakirjan* toimituksen ohjaaminen. Se toimi myös neuvonantajana kielellisissä kysymyksissä. Toiminta ei ollut täysin ongelmatonta, vaan kielivaliokunta joutui välillä konfliktiin eri tahojen kanssa, muun muassa sanomalehtien toimituksien, kun nämä eivät halunneet hyväksyä sen ehdotuksia. Valiokunta oli selvästi ylityöllistetty ja teki paljon ilmaista työtä. Tämän takia SKS ehdotti 1930-luvulla kielitoimiston perustamista, mutta tämä toteutui vasta vuonna 1945.

Häggmanin esitys on selkeä ja sujuva. Hyvin valitut anekdootit antavat esitykselle väriä. Esimerkkinä voidaan mainita Elias Lönnrotin patsaan pystyttäminen ja varsinkin sen paljastaminen. Emil Wikströmin suunnittelema patsaalle oli

erimielisyyksien takia vaikea löytää sopiva paikka. SKS:n edustajat toivoivat, että patsas pystyttäisiin keskeiselle paikalle, esimerkiksi Yliopilustalon viereen. Kaupunginvaltuusto (joka oli ruotsalaisvoittoinen) ei suostunut tähän. Loppujen lopuksi päätettiin, että patsas sijoitettaisiin pieneen puistoon Antinkadun (nykyinen Lönnrotinkatu) varrelle. Patsas ei valmistunut Lönnrotin syntymän satavuotispäiväksi 9.4.1902, vaan paljastus lykääntyi lokakuun 18. päivään. Tämäkin suunnitelma meni myttyyn, sillä joku oli ehtinyt jo yön aikana paljastaa patsaan. Syyllinen oli pyhäjärveläinen N. A. Lindfors, joka kertoi, että salaperäinen, maistraatin edustajaksi esittäytynyt mies oli kehottanut häntä vetämään narusta. Tapahtumasta syntyi ainakin pari teoriaa, joiden mukaan joko poliisi tai ruotsinmieliset olivat syyllisiä tapahtumaan.

Kai Häggman antaa kirjassaan selkeän kuvan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran mittavasta toiminnasta, johon kuului muun muassa laaja keruu- ja kustannustoiminta, tieteellinen työ, suomentamishankkeet, kielenhuolto, tieto- sekä kaunokirjallisuuden palkintojen jako. Hän asettaa toiminnan yhteiskunnalliseen ja historialliseen kontekstiin ja näyttää, miten politiikka, taloudelliset konjunktuurit, kieliriidat sekä suomalaisen kansallisen identiteetin kehittäminen heijastuivat seuran toimintaan ja ajattelutapaan. Häggman käsittelee sekä seuraa organisaationa että sen keskeisiä henkilöitä, ja teos sisältää lukuisia mielenkiintoisia henkilökuvia.

Johdannossa Häggman kirjoittaa, että hänen aikomuksensa on tarkastella seuraa sekä sisältä että ulkoa. Häggmanin mukaan ”Suomalaisen Kirjallisuuden Seura tarjoaa poikkeuksellisen näköalapaikan Suomen ja erityisesti suomalaisen sivistyneistön historiaan”. Häggman on onnistunut tehtävässään. Hän liikkuu taitavasti eri ta-

sojen välillä, ja antaa värikkään kuvan sekä tutkimansa seuran historiasta että kansallisuusaatteen ja kansallisen identifi­kaation kannalta tärkeästä aikakaudesta.

– JENNICA THYLIN-KLAUS

Sotapolitiikalle alistetut – Helsingin selviytymistarina

Seppo Aalto: Sotakaupunki. Helsingin vanhankaupungin historia 1550–1639. Otava 2012. 424 s.

Sotalaitosasioita on joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta tarkasteltu paikallishistorioissa epäsystemaattisesti ja ylimalkaisesti sekä usein miettimättä niiden yhteyksiä kokonaisuuteen. Seppo Aallon tutkimus Helsingistä ”sotakaupunkina” osoittaa, että paikallisen historian rakentaminen jopa pääasiallisesti sen kehitykseen liittyneiden erityispiirteiden varaan voi olla uutta hahmottavaa sekä näkemyksiä ja ymmärrystä avaavaa. Helsingin historiassa tähän on päästy peilaamalla sen syntyä ja kehitystä Ruotsin ja sen naapureiden sotapolitiikkaan ja siihen liittyneisiin sotiin sekä tutkimalla kuinka Suomenlahden ja laajemmin Itämeren kaupunkien porvareiden ja kauppapiirin kaupalliset sekä taloudelliset suhteet asettuivat tai olivat asettumatta näin luotuun kehukseen. Tuloksena Aalto kirjoittaa lukijalle auki, kuinka nämä kaikki lopulta nivoutuivat osaksi Helsingin Vanhankaupungin ja sen asukkaiden sotapolitiikalle alistesta elämää.

Aalto kuvaa elämän makuisesti ja tasapainoisesti Helsingin perus-

tamisprosessin, joka oli monisyinen alkaen kauppa- ja suurpolitiikasta päätyen alueella asuneiden talonpoikien karkottamiseen ja vastahakoisten porvareiden houkuttelemiseen vientikielloista tinkimällä. Huomiota saavat eri yhteiskuntaryhmät, myös kaupungin köyhä ja alati vaihtuva pohjakerros renkeineen, piikoineen, palvelijoineen, leskinaisineen ja kerjäläisineen. Helsingin vanhan ulospäin vaatimattoman, mutta sisältä koristeellisen kirkkorakennuksen Aalto maalaa kuin kuvajaiseksi Helsingin asukkaista: ”Rikasta ydintä ympärii laaja, köyhä ulkokuori.”

Pian perustamisen jälkeen kaupunkiin saapui jatkuva sotilaitten ja huoltokuljetusten virta. Toisinaan myös omat (ruotsalaiset) käyttäytyivät kuin mikä tahansa Euroopan sotakenttiä kiertänyt juopotteleva palkkasotilasjoukko. Sotaväen elämän kuvaus jää Aallon kaupunkihistoriassa melko vähälle, ja sotilasasioita koskevat erillistutkimukset ja -artikkelit puuttuvat lähteistä. Toisaalta niissä olisi ollut verrattain vähän juuri Helsinkiä koskevia tietoja ja nekin hajanaisesti eri tutkimuksissa. Paikallishistorioissa ja niiden alkuperäislähteissä taas on lähinnä Helsinkiä koskevia välillisiä mainintoja kuten, että maakunnan halki marssi 1570-luvulla skottilaisia joukko-osastoja matkalla Helsinkiin ja edelleen Viipuriin tai Tallinnaan. Niiden marssia säestivät useat oikeudenloukkaukset, joten olisi ollut ihme, jos kaupungit olisivat välttyneet remuamiselta.

Toisaalta läpi kulkenut sotaväki ei välttämättä jättänyt jälkiä kaupunkihistorian lähteisiin samassa mitassa kuin maaseudulla, jossa sitä pidettiin linnaleirissä. Kaupungit pääosin välttyivät linnaleiriltä, mutta kohtasivat sotilaselämän ilot ja murheet kuitenkin säännöllisesti sotaväen laivausten yhteydessä. Näiltä osin Aallon piirtämä yleiskuva on aivan riittävä, joskin sotahistoriakirjallisuudesta olisi ollut saa-

tavilla tarkennettuja tietoja niistä, kuten myös tykkituloella syksyllä 1577 Helsingistä karkotetuista taateista. Nämä ovat kuitenkin vain pieniä yksityiskohtia vailla suurempaa merkitystä kirjan pääteeman kannalta. Lisäksi sotaväkeä koskevista erillistutkimuksista olisi saattanut löytyä väenottoa ja ratsukkojen ylläpitoa koskevia sääntöjä ja erillisvapauksia, joita Aalto olisi voinut pohtia esimerkiksi kaupunkien porvariston ratsukojen pidosta tai maatiloja ja kyliä omistavista helsinkiläisistä porvareista kirjoittaessaan. Nämä ovat kaikki kuitenkin vain sivujuonteita Aallon teoksessa.

Aallon päähuomio on muualla: siinä, mitä sota merkitsi Helsingin Vanhalle kaupungille, sen kaupankäynnille, porvareille ja heidän ei aina yksioikoisen porvarillisille elinkeinoilleen. Porvarit kehittivät sodasta selviytymisen strategioita, joihin kuului elinkeinovalikoiman laajentaminen. Maanomistustensa ja nauttimiansa erikoisvapauksien vuoksi porvarien välit talonpoikaisrahaan ja aatelin kanssa olivat ajoin koetuksella, eikä taiten eläminen ollut aina puolin ja toisin helppoa. Kaikkia munia ei porvariskodeissakaan laitettu sen varaan, että pelkkä kauppa kannataisi tai edes toimisi. Tässä suhteessa Helsinki porvaristulokkaineen poikkosi osin vanhemmista jo pitkät porvarisperinteet omanneista kaupungeista ja niiden vakiintuneemmista porvarisrooleista.

Kaupallisesti epävakaisissa oloissa kruunun jatkuva sotapolitiikka oli paitsi rasite myös monta kertaa Helsingin olemassaolon pelastus. Paradoksaalista oli, että tavoiteltaessa Helsingin Vanhalle kaupungille olemassaolon oikeutusta idänkaupan välittäjänä muiden muassa seuraavan kahden ehdon olisi tullut toteutua: Venäjä ei saanut onnistua Baltian valloituksessa eikä Ruotsi työntää Venäjää pois Itämereltä. Näin ollen pitkittynyt sota tavallaan suosi Helsinkiä, joka

oli Ruotsin kuningaille korvaamaan huollon tukeutumisalue, laivaston ja joukkojen sotasatama. Edelleen Aalto kiteyttää osuvasti: sota kuihdutti Helsingin elinvoiman kauppakaupunkina, mutta sota oli myös sen ainoa elämänlanka. Oman mielenkiintonsa kaupunkihistoriaan tuovat sotien lisäksi Vaasan kuningassuvun keskinäiset välienselvittelyt kotikutoisine sotineen ja niihin liittyvine luotettavine ja vähemmän luotettuine kaupunkeineen ja asukkaineen, joihin molempiin Helsinki vuorollaan kuului.

Aalto on vahvimmillaan luotsatessaan lukijan ymmärtämään sitä tavattoman monivaihteista sosiaalisten suhteiden verkostoa ja taloudellisen toiminnan moninaisuutta, joiden varaan helsinkiläiset joutuivat elämänsä rakentamaan sotaisina vuosikymmeninä ja alulle saatetun suurvaltapoliittikan ensimmäisissä kädenväänöissä. Hän osaa nähdä suurpolitiikan ja paikallisen elämän välittömät ja epäsuorat yhteydet, kuten mahdollisesti Krimin tataarien nuolten pistot livana IV Julman Moskovassa Helsingin pikkukaupungin kohtalon kannalta sopivaan aikaan. Aalto rakentaa muutamien Helsingin porvarissukujen kautta hienoja henkilöpiirtoja ja tekee samalla mainiota syvätutkimusta Vanhankaupungin elämästä. Arkistolähteistä, kirjallisuudesta ja tutkimuksista sekä Aallon omasta rikkaasta äidinkielestä kumpuavat kielikuvat ovat nautinnollista luettavaa.

Itse koin nykyajasta peilattuna ja omista taustoistani poliisin poikana ja lukijana epämiellyttävänä sen, kuinka iljettävästi laittomuudet ja vilunki olivat milteipä hyväksytyt osa etenkin 1500- ja 1600-luvun talouselämän vaikutusvaltaisten toimijoiden yrittämisen arkea. Ahnetta aatelia kuningas Juhana III näpätty kirjoittamalla: ”Teidän etuoikeutenne eivät ole muuta kuin Perkeleen Helvetistä teille lähettämiä”. Osasivat Helsingin por-

varitkin olla ahneita vaatimalla esimerkiksi kilpailevan Porvoon lakkauttamista. Sama oman edun tavoittelu ja taiteilu laillisen ja laittoman rajamailla tunki läpi yhteiskunnan: leipä oli kaikilla tiukassa katojenkin vuoksi, eivätkä sitä helpottaneet sodat ja työvoiman sekä hevosten ja laivojen poissaolo tuottavasta toiminnasta, kuten viljelyksiltä tai kaupankäynnistä. Sota-anarkiallakin oli osuutensa. Tämän lisäksi Aalto kuvaa hyvin sotaajan taloutta, sen rakennetta ja vaikutusta eri vuosikymmenillä helsinkiläisten porvareiden merenkulun ja kaupan mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin. Esille nousee Helsingin ja Tallinnan keskinäisriippuvuus – välillä Helsinki jopa alistettiin Tallinnan käskynhaltijan alaisuuteen.

Aalto tuntee primäärilähteet ja havaitsee niiden monet puutteet. Kun Aallon kirjoitustapa on vielä kysyvä, ajattelemaan ohjaava ja lopulta oivaltavasti vastauksia hakeva ja kun teoksen punainen lanka – sotakaupunki – pysyy koossa, niin kirjalle on annettava mainiot arvosanat. Oikeastaan ainut isompi miinus on lukemista ajatellen silmille liikaa valoa heijastavan paperin valinta.

– ALI PYLKKÄNEN

Porin kauppiasyhteisö ja omaneduntavoittelun murros

Jarkko Keskinen: *Oma ja yhteinen etu. Kauppiaiden keskinäinen kilpailu ja yhteistyö Porin paikallisyhteisössä 1765–1845. Turun yliopiston julkaisuja, sarja C, osa 345, Turun yliopisto, Turku, 2012. 425 sivua. PDF-versio <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-5150-5>.*

Jarkko Keskinen väitteli Turun yliopistossa 1.12.2012 metodologisesti kunnianhimoisella, verkostanalyttisellä teoksella *Oma ja yhteinen etu*. Se on esitys vajaan vuosisadan mittaisesta yhteisöllisyyden kehityskaaresta yksittäisessä länsisuomalaisessa pikkukaupungissa Porissa. Keskinen työn merkitys ei rajoitu vain kohdekaupunkinsa ja seudun paikallishistoriaan, vaan tutkimusaiheen ja -metodin yhdistelmä tekee teoksesta sellaisella tavalla urauurtavan, että mahdollisuudet uuden tiedon syntymiseen ovat yksittäiselle väitöskirjalle harvinaisen suuret. Tämä on mahdollista, koska Porista on säilynyt riittävästi tällaiseen tutkimukseen hyvin soveltuvaa, paikallistason sosiaalisista suhteista kertovaa lähdeaineistoa ja koska Keskinen on onnistunut kohdistamaan ja rajaamaan tutkimustehävänsä suomalaisten rannikko-kaupunkien ja koko suomalaisen sääty-yhteiskunnan talous- ja sosiaalishistoriassa olennaiseen murrosaikakauteen. Keskinen kuvaa Porin muodostaman esimerkkitaupuksen pohjalta kaupunkiyhteisöjen historiallista kehitystä tavalla, joka kutsuu muita tutkijoita soveltamaan vastaavaa metodologiaa omiin tapaustutkimuksiinsa.

Teoksen rakenteessa on laajojen johdanto- ja taustaosien jälkeen vuorossa sosiaalishistoriallinen, porilaisen kauppiasyhteisön strategioita ja avioliitto- ja kummisuhdeverkostoja 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa kuvaava osio. Suvun tai perheen sosiaalisen aseman säilyttämiseen ja parantamiseen tähtääviä toimintamalleja esitellään seikkaperäisesti, mutta muistaen vaarat, joita sisältyy historiallisten henkilöiden kaiken toiminnan tulkitsemiseen intentionaaliseksi ja rationaaliseksi arkistolähteiden tutkijalle tarjoaman vajavaisen informaation varassa.

Kirjan jälkipuoliskolla tarkasteleminen näkökulma muuttuu selkeästi talouspainotteisemmaksi, kun por-

vareiden liiketoiminnan ja sen reuna-ehdojen selvittely alkaa saada analyysissä enemmän tilaa. Siinä missä teoksen alkupuolella kartoitettiin ja kuvailtiin sukujen välisiä sosiaalisia verkostoja, Keskinen käyttää niitä nyt selittämään porilaisten porvareiden yhteistyötä ja joissakin tapauksissa sen puuttumista. Erityistä huomiota kiinnitetään runsaasti pääomia ja riskinottoa vaatineeseen liiketoimintaan, laivanvarustukseen.

Tutkimuksen aikajänteeseen mahtuu uudenlaisten yrittäjäkauppiaiden, entreprenöörien, nousu perinteisen, vakautta ja jatkuvuutta tavoitelleen yhteisöllisyyden haastajiksi. Kyse on yleisestä eurooppalaisesta murroksesta, jonka ajoitus kuitenkin vaihteli. Pohjanlahden rannoille, eurooppalaisen talousjärjestelmän periferiaan se ehti varsin myöhään. Toisaalta on selvää, miksi näin oli: uudenlaisen yrittäjyyden malli saapui Suomeen ylipäänsä viiveellä muun muassa koska maassa ei ollut runsaita pääomia eikä pikkukaupunkien kauppiaille erityisempää riskinottokykyä tai -halua. Kuitenkin juuri Porissa laajamittaisen laivanvarustamisen alku oli suomalaisittainkin hidas.

Tyhjentäviä ja tyydyttäviä syitä sille, miksi näin oli, ei Keskinen tutkimusasetelma valitettavasti kykene paljastamaan, sillä väitöskirjassa keskitytään vahvasti juuri Poriin ja sen rooliin eurooppalaisilla markkinoilla eikä sitä vertailla syvällisemmin aikakauden muihin suomalaisiin tapulikaupunkeihin. Niidenkin porvareille oli vaikeaa ja riskialtista varustaa laivoja, eivätkä niidenkään takamaat aina tarjonneet erityistä kasvualustaa kaukokaupalle. Painokas omaan kohdekaupunkiin keskittyminen onkin sekä Keskinen tutkimuksen vahvuus että heikkous. Tutkimus etenee paikallisyhteisön sosiaalisten suhteiden selvittäessä kiitettävän syvälliselle ja yksityiskohtaiselle tasolle, mutta varsinkaan aihepiiriin

ennalta perehtymättömälle lukijalle ei aina täysin välity, millä kaikilla tavoilla tässä tutkittu porilainen tapaus oli valtakunnallisessa kontekstissa tyyppillinen tai poikkeuksellinen.

Tästä huolimatta Jarkko Keskinen teos on omilla ehdoillaan erittäin ansiokas ja urauurtava. Se osoittaa hyvin, miten vanhan yhteisöllisyyden haastajat kohtasivat Porissakin muutoksia vastustaneen, jatkuvuutta ja yhteistä etua painottaneen paikallisyhteisön tiiviit sosiaaliset siteet. Yhteisöön kuulumisen edellytti sen jäseniltä toimimista yhteisön hyväksymällä tavalla, joka 1700-luvun ja 1800-luvun taitteen Porissa tarkoitti näkyvästä omanvoitonpyynnistä pidättäytymistä ja kaupungin kauppiaiden jo vanhastaan omaksumiin liiketoimintamalleihin pidentymistä.

Lopulta vanhan tyyppin yhteisöllisyys ja yhteisen edun asettaminen omanvoitonpyynnin edelle kuitenkin kyseenalaistui. Yksi muutoksen airuista oli ruotsalainen aatelissyntyinen kauppias Frans Fredrik Wallenstråle, suuremman maailman mies, jonka toimintatapojen ulkopuolisuutta ja vierautta Keskinen työ kykenee demonstroimaan vakuuttavasti verkostometodinsa avulla. Uudenlaisia yrittäjäkauppiaita edusti myös August Wilhelm Björkmanin ja Carl Fredrik Rosenlewin yhteinen kauppahuone, mutta sen omistajat kiinnittivät selvästi Wallenstrålea enemmän huomiota asemansa rakentamiseen porilaisessa paikallisyhteisössä, vaikka he samalla laajensivat liiketoimintaansa 1800-luvun alkuvuosikymmeninä uudenlaisiin mitatusuhteisiin. Suomen teollisuushistoriassa myöhemmin merkittäväksi monialakonserniksi kehittyneen ja kasvaneen Björkman & Rosenlewin kauppahuoneen varhaisvaiheiden huolellinen käsittely onkin olennainen osa Keskinen kertomaa tarinaa. Juuri tämän kauppahuoneen uusiin, ilmeisen itsekäisiin

toimintatapoihin, jotka eivät kuitenkaan enää tehneet omistajistaan yhteisönsä hylkiötä, kiteytyy Keskinen kuvaama yksityisen voitontavoittelun nousu yhteisen edun rinnalle kauppiaiden liiketoiminnan hyväksytyksi ja kunniallisiksi päämääräksi.

Vaikka *Oma ja yhteinen etu* on kauppiaiden historiaa jo lähtökohtaisesti taloushistoriallinen tutkimus, se ei ole taloushistoriaa sanan perinteisessä merkityksessä, vaan ennemmin talouden sosiaalishistoriaa tai talouden taustalla vaikuttavien käsitysten ja sosiaalisten käytänteiden historiaa. Keskinen työ erityisesti porilaisten avioliitto- ja kummiverkoston todentamisessa ja saattamisessa tietokantamuotoon on mahdollistanut suomalaisessa historiankirjoituksessa poikkeuksellisen mittavan verkostotutkimuksen käytön tutkimuksen metodina, ja myös teoksen taloushistoriallisten osien johtopäätökset rakentuvat sosiaalishistoriallisten osien varaan. Keskinen osoittaa hallitsevansa varsin syvällisesti sekä verkostotutkimuksesta maailmalla käydyt keskustelut että itse tutkimusmetodin soveltamisen käytäntöön. Tältä osin käsillä oleva väitöskirja on kiinnostavaa luettavaa myös kaikille sosiaalishistorioitsijoille, joiden omat tapaustutkimukset eivät kohdistu 1700- tai 1800-lukuun eivätkä porvarissäätyyn tai pikkukaupunkiyhteisöihin.

Tutkimusanalyysin pohjana olevia erittäin laajoja tietokantoja ei ole sellaisenaan sisällytetty julkaisuun väitöskirjaan, mikä on käytännöllisenä ratkaisuna hyvinkin ymmärrettävä, vaikka se avaa kysymyksen tietokantojen säilyttämisestä ja jatkokäyttömahdollisuuksista. Väitöstilaisuudessa kävi ilmi, että Keskinen aikoo saattaa myös tietokantansa julkisesti saataville hyödynnettyään niitä ensin itse vielä jatkotutkimuksessaan. Nyt tarkasteltavan väitöskirjan lähdedokumentaatoin kannalta olennaista on, että teoksen liiteosissa

kuvaillaan tietokantoja ja niiden julkisissa arkistoissa säilytettäviä lähdeaineistoja seikkaperäisesti.

Aiemmasta tutkimuksesta Keskinen painottaa teoksensa johdanto- ja taustaosissa varsin paljon taloushistoriallista, jopa taloustieteellistä kirjallisuutta. Tämän lisäksi teoksessa on runsaasti viittauksia myös yhteiskuntatieteelliseen verkostojen ja sosiaalisten pääomaa käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Aiemmasta historiankirjoituksesta Keskinen käy keskustelua erityisesti niiden suomalaisten erityistutkimusten kanssa, joita ylipäänsä tämän aihepiirin osalta on olemassa.

Keskisen teos on pääosin kirjoitettu ymmärrettävällä kielellä, mutta toistuvat kieli- ja kirjoitusvirheet haittaavat jossain määrin sen luettavuutta. Lisähuomion kiinnittäminen oikeinkirjoitukseen olisi luultavasti ollut helpoin ja tehokain tapa parantaa kirjaa vielä lisää. Tieteellisen sisältönsä osalta varsin ansiokkaasta työstä tulee nyt helposti hieman keskeneräinen ensivaikutelma, joka kuitenkin onneksi tarkemman perehtymisen myötä enimmiltään väistyy. Teoksen pääsisältö on valmiiksi mietittyä ja itsenäisellä tutkijanaanella laadittua sekä suurten linjojen että pienten yksityiskohtien harkittua ja kypsää tulkintaa. Keskinen on nyt arvioitavassa väitöskirjassaan tehnyt ansiokasta pioneeriötä verkostotutkimuksen haasteiden voittamisessa ja samalla, johtuen aiemman metodologisesti vastaa- van tutkimuksen niukkuudesta ja valmiiden esikuvien puutteesta, joutunut kehittämään aivan omaa tyyliään analyysilukujensa kirjoittamiseen. Keskisen väitöskirjasta on myös tältä osin paljon iloa tuleville tutkijapolville.

– JOUKO NURMIAINEN

Avauksia kirje- tutkimukseen

Kirjeet ja historian tutkimus. Toim. Maarit Leskelä-Kärki, Anu Lahtinen & Kirsi Vainio-Korhonen. Historiallinen Arkisto 134. SKS 2011. 423 s.

Käsillä olevassa teoksessa 15 kirjoittajaa lähestyy 14 artikkelissa historiallisia kirjeaineistoja. Kirjeisiin liittyviä yleisempiä historiallisia luokitteluja ja prosesseja käsitellään kuudessa artikkelista irrallisessa tekstilaatikossa. Käsittelyn painopiste on länsimaisessa ja suomalaisessa kirjeenvaihtotraditiiossa, kirjeitse tapahtuvan kommunikaation synnyttämissä ja ylläpitämissä tuttavien verkostoissa sekä kirjeessä identiteetin ilmaisemisenä. Kirjettä analysoidaan ”klassisen kirjeenvaihtotradition kautta ja kahdenkeskisen kommunikaation muotona” (s. 10). Tekijät haluavat problematisoida ja syventää historian tutkimuksen tapoja tulkita ja käyttää kirjeitä lähdeaineistona.

Teos on toteutettu artikkelikoelmana, mutta toimituskunta ja kirjoittajat ovat tehneet huomattavan työn artikkelien rytmittämiseksi toimivaksi temaattiseksi ja kronologiseksi jatkumoksi. Artikkelit eivät ole syntyneet pelkästään yksilötyönä vuonna 2009 Turussa järjestetyn symposiumin esitelmien pohjalta, vaan kirjoittajat ovat tehneet tiivistä yhteistyötä koko kirjoitusprosessin ajan. Toistoa on pyritty karsimaan artikkelien välisiin viittauksiin, ja artikkelit on suurimmaksi osaksi saatu keskustelemaan keskenään. Teos kestää lukemisen kannesta kanteen. Samalla yksittäiset artikkelit sekä asiana- ja henkilöhakemisto mahdollistavat myös kohdistetun tiedonhaun. Suppea pistokoe tosin osoitti, ettei asiansahakemistossa ole saksankieltä, vaikka se mainitaan muiden hakemistoon otettu-

jen kielten tapaan useassa eri artikkelissa.

Yli 400-sivuinen teos jakautuu johdantoon ja kahteen artikkeliryhmään. Johdannossa toimittajat ynnä Kaisa Vehkalahti esittelevät teoksen päämäärät ja niitä tukevaa teoreettista kirjallisuutta 1900-luvun lopusta 2000-luvulle. He peräänkuuluttavat suomalaista metodologis-teoreettista keskustelua siitä, miten kirjeitä ja muita omaelämäkerrallisia lähteitä eli egodokumentteja – päiväkirjoja, muistelmia, omaelämäkertoja – käytetään historian tutkimuksessa. Kirjoittajat haluavat välttää kirjeiden kirjaimellista tulkintaa ja korostavat kirjeen syntyprosessin, tavoitteen ja erilaisten tulkintamahdollisuuksien huomioon ottamista. Tämän takia kirjeet itsessään ja niiden konteksti pitää nostaa tutkimuksen kohteeksi – niitä ei tule käyttää ”vain dokumentteina, taustoittavina ja faktaa tarjoavina lähteinä, vaan historian tutkimuksen on myös avauduttava kirjeiden tekstuaaliselle maailmalle” (s. 13).

Lähestymistapa toimii kirjoittajien omien kulttuurihistoriallisten tutkimuskysymysten ja aineistojen suhteen. Laajemman metodologisesti teoreettisen keskustelun käynnistäminen vaatisi kuitenkin aikaisemman suomalaisen kirjeitä hyödyntäneen historian tutkimuksen analyysiä. Millä tavoin aikaisempi tutkimus on jättänyt vastaamatta kirjoittajien peräänkuuluttamiin kysymyksiin? Mitä tästä on seurannut, ja miten asiantilaa pitäisi korjata? Johdannossa myönnetään kirjeiden merkitys kansainvälisessä taloudessa, kaupankäynnissä ja politiikassa, mutta kirjoittajat eivät juuri kommentoi aineistojaan näistä näkökulmista. Kun kirjoittajat eivät antaudu syvälliseen ja analyttiseen keskusteluun aikaisemman ja nimenomaan erilaisen kirjeitä lähteinään käyttävän suomalaisen historian tutkimuksen kanssa, ”uusi” kirjetutkimus uhkaa jäädä irralliseksi. Tämä on harmillista,

sillä teoksen kirjoittajien lähtökohdat ovat mielenkiintoisia ja relevantteja kaikelle kirjetutkimukselle.

Teoksen artikkelit on jaettu kahteen osioon. Ensimmäinen osio, *Kirjeiden kirjoittamisen taito*, esittelee kahdeksan artikkelin muodossa kirjeen kirjoittamista tasavalta-ajan Roomasta Ruotsin suurvalta-ajalle ja 1900-luvun alun Suomeen. Fokuksessa ovat konkreettinen kirjoitustaito ja kirjeiden muotokielen hallinta sekä toisaalta kirjeiden kirjoittajien sosiaaliset syyt kirjoittaa kirjeitä. Jälkimmäinen osio, *Kirjeet ja identiteetin muotoutuminen* käsittää kuusi artikkelia ja kattaa 1900-luvun. Aihopiireinä ovat kirjailijoiden kirjeenvaihdon kautta syntyvä ammatti-identiteetti, rintamalla ja vankiloissa koetun paineen ja sensuurin vaikutus kirjeilmaisuun ja ihmissuhteisiin sekä kirjan, kirjailijan, lukijoiden ja tutkijan keskinäinen vuorovaikutus.

Artikkelit ovat temaattisesti ja aineistoiltaan tapaustutkimuksia, joista monet linkittyvät toisiinsa. Melkein kaikki kirjoittajat ovat oman aineistonsa asiantuntijoita ja pystyvät esittelemään lähteensä ja reflektoimaan niiden äärellä hedelmällisesti. Vain viimeinen, Ritva Hapulin artikkeli kirjailija Kyllikki Villan ja hänen lukijoidensa suhteesta, ajautuu aineiston niukkuuden ja tutkimuskysymyksen väljyyden vuoksi dosentilta odotettavan akateemisen tason alapuolelle. Hapuli toteaaakin alaviitteessä, että artikkelista tuli tutkimuskohteen kuoleman vuoksi muistikirjoitus.

Aineiston muodostavat kaikissa tapauksissa kirjeet – jälkimmäisessä osiossa myös muut elämäkerralliset tekstit, tutkimuskohteiden kirjallinen tuotanto ja Hapulin artikkelissa tutkijan kommunikaatio tutkimuskohteen kanssa. Koska teoksen kokoavaksi tavoitteeksi on alussa ilmoitettu metodologis-teoreettinen keskustelu historiantutkimuksen tavasta käyttää kirjeitä, en käy läpi artikkeleita yksi kerrallaan, vaan keskityn lopuksi arvioimaan, mitä artikkelit tuovat keskusteluun johdannon lisäksi.

Kaikki artikkelit perustuvat tutkimusaineiston lähilukuun, jonka pohjalta kategorisoidaan muun muassa kieltä, käsialaa, ilmaisia, rakennetta, tyyliä ja viestien sisältöjä. Näitä verrataan keskenään ynnä tietoihin kirjoittajien sosiaalisesta taustasta, statuksesta, koulutuksesta ja sukupuolesta. Lisäksi jo johdannossa mainittuun kontekstualisointiin käytetään aikaa: miten kirjoitusajankohta ja -ympäristö vaikuttivat tekstin syntymiseen?

Aineiston mahdollisimman tarkka analyysi, kategorisointi, vertailu ja kontekstualisointi ovat olennaisia kaikelle tieteelliselle tutkimukselle. Tässä suhteessa kirjoittajat eivät nähdäkseni esitä olennaisesti uusia metodeja kirjetutkimukselle. Teoreettiset tulkintamallit puolestaan ovat valtaosin ”ymmärtämistä”, aikakauden kulttuuria ja yksilön tai ryhmän tunteita painottavia. Keskeisenä vaikeutena on se, ettei suurin osa kirjoittajista esitä varsinaista fokuksitua tutkimusongelmaa. Siksi on helppo ymmärtää, miksi tekstit jäävät sinällään mielenkiintoisten lähteiden ja eri puolilta lainattujen teorioiden esittelyksi.

Selkein tutkimustulos liittyy sukupuolinäkökulmaan: varhaismodernin ajan aatellisuuksia ei pääsääntöisesti koulutettu yhtä taitaviksi kirjoituksen ja kirjeiden käyttäjiksi kuin miehiä, mutta tästä huolimatta naisten rooli sukuverkostojen ylläpitäjinä kirjeiden välityksellä oli merkittävä. Taustalta löytyy taloudelliseen rationaliteettiin palautuva selitys: aatelmiehet joutuivat varhaismodernissa valtiossa kilpailemaan viroista, jotka tuottivat arvovaltaa ja palkkioita. Heidän koulutuksensa kannatti aloittaa aikaisin ja viedä pitkälle, vaikka se olikin kallista. Naiset ilmeisesti pystyivät toimimaan perheen ja suvun tuottavina jäseninä myös vähäisemmällä koulutuksella.

Kirjan ulkoasu on selkeä. Pitkät lainaukset on erotettu sisennyksin, lyhyet lainausmerkein. Muilla kuin kotimaisilla kielillä kirjoitetut tekstit on käännetty, ja alkuperäinen teksti annetaan loppuviitteessä. Myös ruotsinkieliset lainaukset on käännetty suomeksi loppuviitteissä. Loppuviitteistä on tapana valittaa, varsinkin artikkelikokoelmassa. Itseäni ne eivät juuri haittaa. Pääasia on, että viitteet ja kirjallisuus löytyvät. Teoksen kuvitus on relevanttia: se koostuu kirjeiden ja niiden kirjoittajien kuvista. Kirjassa on yksi taulukko ja yksi kuvaaja. Useamman määrällisen tiedon olisi voinut havainnollistaa tällä tavoin.

— ILKKA LESKELÄ

”Minä kuulun maailmalle”

Aino Kallas. Negotiations of Modernity. Toim. Leena Kurvet-Käosaar & Lea Rojola. Studia Fennica Litteraria 4. SKS 2011. 259 s.

Kirjailija Aino Kallas (1878–1856) on ollut kiistämättä omintakeisin historiallisten romaanien kirjoittaja, mitä maassamme on ollut. Ei ole ihme, että kirjailijaa ja hänen romaanejaan on tutkittu tähän päivän asti. Kiinnostuneita eivät ole olleet pelkästään kirjallisuudentutkijat, vaan myös monet historiantutkijat. Avioliitto virolaisen miehen kanssa vei kirjailijan maailmalle. Viron Lontoon suurlähettilään puolisona Aino Kallaksella on paikkansa myös osana itsenäisen Viron poliittista historiaa 1920- ja 1930-luvulla. Kallakseen liittyvä tutkimus onkin väistämättä muodostunut poikkitieteelliseksi.

Aino Kallaksen romaaneja käännettiin jo 1920-luvulla useille Euroopan kielille ja häntä voidaan hyvällä syyllä pitää yhtenä Suomen

kansainvälisesti tunnetuimmista kirjailijoista. Hän pyrki määrätietoisesti ”valloittamaan Lontoon” kirjailijana ja sitä kautta koko maailman. Tämä on yksi syy, miksi englanninkielinen artikkelikokoelma on tervetullut lisä Kallasta koskeviin tutkimuksiin. *Negotiations of Modernity* keskittyy tarkastelemaan Kallaksen tuotannossa ilmenneviä kansainvälisiä vaikutteita. Kallaksen tuotanto sidotaan teoksessa kansainväliseen kontekstiin, jonne hän itsekin katsoi sen kuuluvan. ”Minä kuulun maailmalle”, oli kodittomaksi itsensä tunteneen kirjailijan oma arvio, mikä on otettu teoksen yhdeksi ohjenuoraksi.

Historiallisen romaanin saralla Aino Kallas oli jo omana aikanaan poikkeuksellinen ilmiö omintakeisen tyylinä vuoksi. Hän kirjoitti pääteoksensa itse kehittämällään kronikkatyylillä, joka jäljittelee romaanien tapahtuma-aikojen asiakirjoista, kronikoista ja vanhoista raamatunkäännöksistä tuttua tyyliä. Pääteokset sijoittuvat 1500- ja 1600-luvun Liivinmaalle. Kallas myös työskenteli historiantutkijan tavoin. Hän etsi arkistoista alkupe räisiä asiakirjoja sekä opiskeli kronikoiden kieltä ja sanontatapoja. Hän onnistui hämmästyttävän hyvin luomaan uskottavan illuusion uuden ajan alun ajatusmaailmasta käsin kirjoittavasta oppineesta kronikoitsijasta, joka on hänen useiden pääteostensa kertojaääni.

Vaikka novellit sijoittuvat vuosisatojen taakse, aiheissa ja käsitteilyssä voi nähdä 1900-luvun alun keskeisiä moderneja aatevirtauksia. Niissä on lisäksi kriittisiä kannanottoja naisten asemaan ja mahdollisuuksiin. Kallaksen tuotannon päähenkilöitä ovat naiset. Leena Kurvet-Käosaarin ja Lea Rojolan toimittama teos keskittyy sitomaan Aino Kallaksen aikansa kontekstiin. Kokonaisuutena teos on yhtenäinen ja valottaa hyvin kirjailijan tuotantoa suhteessa hänen oman aikansa ilmiöihin. Teoksen kirjoittajina on useita Kallak-

seen ja hänen tuotantoonsa pehreytyneitä tutkijoita.

Aino Kallas tuli 1950-luvulla monille tutuksi myyntimenestykseksi nousseiden, julkaistujen päiväkirjojensa takia. Moni on lue- nut päiväkirjat mutta ei muuta tuotantoa. Tuolloin nousi esiin Kallaksen kohuttu suhde Eino Leinoon. Koko Kallaksen romaani- tuotantoa on tulkittu päiväkirjojen pohjalta, mikä ei tee sille oikeutta. Pääteoksien on katsottu syntyneen suurten tunteiden seurauksena eikä ammattimaisesti ja itsenäisesti. Vasta uuden sukupolven tutkijat ovat onnistuneet asettamaan Kallaksen romaanit ja novellit erilleen kirjailijan värikkäistä elämänvaiheista. Käsillä olevassa englanninkielisessä artikkelikokoelmassa tämä ero tulee lopullisesti selväksi.

Kirjoittajina ovat Aino Kallakselta väitöskirjansa 2000-luvulla tehneet Maarit Leskelä-Kärki ja Kukku Melkas. Heidän lisäksi mukana on sekä suomalaisia että virolaisia historian- ja kirjallisuuden tutkijoita. Kallas tuotantoineen saa teksteissä yllättäviäkin yhteyksiä. Tiina Kirs esimerkiksi vertailee Kallaksen tuotantoa Karen Blixenin kirjalliseen tuotantoon. Kirjailijoita yhdistävät yllättävän samanlaiset elämänvaiheet. Molemmat päätyivät avioliiton myötä uudenlaiseen ympäristöön, joka inspiroi heidät kirjoittamaan. Lisäksi molemmat kirjailijat elivät pitkään ulkomailla. Vastaavasti Sirje Olesk vertaa artikkelissaan Kallaksen ja Lydia Koidulan elämänvaiheita.

Artikkelien kirjoittajat peilaavat Aino Kallaksen tuotannosta löytyviä vaikutteita myös päiväkirjoihin. Mitä Kallas esimerkiksi luki samaan aikaan kirjoittaessaan romaanejaan? Tunnetusti hän ihaili Johan Wolfgang von Goethen teoksia ja piti tätä ainakin yhdessä vaiheessa henkisenä mestarina. Liina Lukas tuo artikkelissaan esiin, että Goethen innoittamana kirjoitetut novellit ja romaanit eivät koskaan valmistuneet. Kallaksen in-

noittajia olivat myös Hippolyte Taine ja ranskalainen historioitsija ja professori Cesare Lombroso. Tämän näkemykset periytyvistä ominaisuuksista vaikuttivat Kallaksen tuotantoon, jossa on selviä piirteitä eugeniikasta. Aikakauden aatevirtaukset kuten rotuhygienia ja eugeniikka välittyivät Kallaksen teoksiin hyvässä ja pahassa.

Itseäni kiinnosti eniten Leena Kurvet-Käosaarin artikkeli, jossa pohdittiin Aino Kallaksen tuotannosta heijastuvaa käsitystä rodusta ja juurista sekä niiden merkityksestä yksilölle. Kallas itse koki olevansa usean kansakunnan verenperinnön levoton tulos. Hän katsoi miehensä edustavan puhdasta, tasa-painoista ja tervettä virolaista kansanjuurta. Aviopuolison hän arvioi valinneensa nuoruudessaan ”rotuvaistollaan”. Kallas itse kiinnostui isänsä suvusta, josta hän uskoi perineensä kaikki tärkeät luonteenpiirteensä. Häntä selvästi kiehtoivat ajatus oman säätyläissukunsa rapiosta ja miehensä suvun talonpoikaisesta terveydestä. Kallaksen vahvaa samastumista Krohnien sukuun ja hänen kiinnostustaan historiaan käsitellään eri yhteyksissä muissakin artikkeleissa.

Raamatullinen luomiskertomus ja kaaoksen jälkeinen uudelleenjärjestäminen toistuvat Kallaksen novelleissa ja romaaneissa. Raamattu oli kirjailijan keskeisiä innoittajia. Sen tarinat ja arkaainen kieli vaikuttivat Kallaksen aihevalintoihin. Silja Vuorikuru syventyy artikkelissaan kadonneeseen Bathsheba-näytelmään, jonka käsikirjoitus löytyi vasta äskettäin. Artikkelikokoelmasta nousevat useita kertoja esiin Kallaksen tietyt novellit ja romaanit, kuten ”Lasnamäen valkea laiva”, ”Pyhän joen kosto” ja ”Gertruta Carponai”. Varsinkin viimeksi mainitun novellin nostaa yllättäen esiin useampi kirjoittaja. Tekstissä kuvataan vertauskuvallisesti vanhan maailman tuhoutumista ja uuden syntyä. Novellin ”Lasnamäen valkea laiva” päähen-

kilö innostaa Lea Rojolan pohtimaan naisen mahdollisuuksia saada äänensä kuuluviin maskuliinissa kulttuurissa.

Luonnon valloittamisen teema on esillä Kukku Melkaksen artikkelissa, jossa ”Pyhän joen kosto” rinnastaa luonnon naiseen, jota tekniikan kaikkivoipaasuuteen uskova rationaalinen mies yrittää turhaan kahlita. Luonto ja nainen kostavat miehen ja tekniikan valloitusyrityksen. Novellissa voidaan Melkaksen mukaan nähdä laajemminkin 1920-luvulla esitettyä kritiikkiä yhä kiihtyvää teollistumista ja kaupungistumista kohtaan. Rajojen koettelu oli Kallaksen tuotannolle tyyppillistä ja tätä tematiikkaa käsittelee kirjan kolmas osio. Erityisen kiinnostava on Sirje Oleskin artikkeli ”Aino Kallas on the Boundaries of Finland, Estonia and the World”. Siinä paneudutaan Kallaksen jatkuvaan oleskeluun erilaisilla rajapinnoilla, joita muodostivat elämä kahdessa maassa sekä myös naisen perinteinen rooli. Hän oli suomalainen, joka sijoitti arkaaisella tyyllillä kirjoitetut pääteoksensa Viron historiaan.

Pohjimmitaan Kallas edusti uudenlaista naistyppiä, jota ei kasvatettu perinteiseen naisen rooliin. Hän tähtäsi jo nuorena kirjailijaksi ja puoliso kunnioitti tätä pyrkimystä. Kallas joutui tasapainottelemaan jatkuvasti perheen ja taiteen välillä. Sopivaisuuden rajat ja niiden rikkinen välittyivät hänen tuotantoonsa. Kallas itse pysyi omassa elämässään asetettujen rajojen ja sääntöjen sisällä uhmaamatta sopivaisuuden rajoja. Hänen luomansa naishahmot sen sijaan rikkoivat kaikki naisen roolin rajat ja maksoivat siitä hengellään. Oleskin artikkeli tuo lisäksi esiin Kallaksen keskeisen rooliin Viron kulttuurielämässä 1900-luvun alussa.

Aino Kallas koki olevansa maailmankansalainen, vaikka toisaalta kaipasi jatkuvasti pysyvää kotia. Matkailu helpottui ja kasvatti suosiotaan 1900-luvun alussa, mikä

sekin liittyy Kallaksen useaan maahan jakautuneeseen elämään. Ritva Hapuli tarkastelee Kallaksen matkakirjoja, joita edustaa puhtaimmillaan ”Marokon lumoissa”. Siinä on aikakaudelle tyypillinen idän eksotiikasta ammentava näkemys, joka näkyi muidenkin idänmatkakertomuksia julkaisseiden eurooppalaisnaisten teksteissä. Kallas kirjoitti myös Englannista kirjoja, joista löytyi niin yläluokan loistoa kuin Lontoon slummien kuvauksia. Hän kiinnitti Amerikan matkakuvauksissaan huomiota mustien oikeuksien puuttumiseen ja oli innostunut naisille suunnatusta korkeakoulutuksesta.

Maarit Leskelä-Kärki tuo esiin Kallaksen unohdetun tuotannon 1940- ja 1950-luvulta. Tutkimus on etupäässä keskittynyt Kallaksen 1920-luvun tuotantoon, johon kuuluvat pääteoksina pidetyt pienoisromaanit. Kallas ei kirjoittanut muistelmia itsestään. Päiväkirjat tuntevaa lukijaa kiinnostaa myös lopussa oleva Aino Kallas -ikonografia. Siinä käydään läpi hänestä tehdyt maalaukset ja valokuvat, joilla on merkitystä kirjailijasta muodostuneeseen kuvaan.

Teos pitää itsestään selvänä, että lukija tietää ja tuntee Kallaksen elämän ja tuotannon. Jos kirjaan tarttuu lukija, joka ei tiedä kuka on Aino Kallas tai tuntee vain nimen, se ei välttämättä avaudu. Siksi olisi kaivannut kirjaan lyhyttä ja perinteistä katsausta Kallaksen tärkeimpiin elämänvaiheisiin vuosilukuineen sekä tietenkin tämän bibliografian. Elämäkertatietoja kaivattaisiin erityisesti, koska teos on kirjoitettu englanniksi ja siten suunnattu myös kansainväliselle yleisölle. *Negotiations of Modernity* -teoksen artikkelit tukevat toisiaan erinomaisesti ja lopputulos on yhtenäinen. Kirjoittajat nostavat esiin Kallaksen tuotannosta samoja piirteitä mutta kuitenkin ne näytettyvät erilaisina eri kirjoittajilla.

Aino Kallaksen ja hänen tuotantonsa asettaminen laajasti kan-

sainväliseen kontekstiin tuo esiin sen, että hän oli kansainvälinen kirjailija huolimatta aihevalinnoistaan ja omintakeisesta tyylistään, joiden perusteella hän olisi voinut päätyä myös kirjallisuuden marginaaliin. Päiväkirjat ja kirjeet paljastavat Kallaksen olleen kosmopoliitti. Hän oli myös hämmästyttävän laajasti lukenut nainen, joka tunsi ja tiesi aikakautensa tärkeimmät aatteelliset virtaukset. Omintakeisella tyyllillä kirjoitetut Viron historiasta ammentavat novellit ja romaanit heijastavat aikakaudelle tyypillisiä moderneja virtauksia eivätkä ole niistä erillään. Tämä on ehdottomasti artikkelikokoelman tärkein anti ja tutkimustulos.

– TIINA MIETTINEN

Uusi näkökulma Turun yliopiston historiaan

Timo Soikkanen: Venäjän varjo. Turun Suomalaisen Yliopiston juurilla. Kirja-Aurora, Turun yliopisto 2012. 216 s.

Maisteri ja J. R. Danielson-Kalmarin vävy Kaarle Nestori Rantakari (1877–1948) on kiinnostava hahmo, joka jonkinlaisena taustavaikeuttajana tulee silloin tällöin esille Suomen historiassa. Hän oli tuoteliias lehtimies, rajakomendantti, pankinjohtaja ja erivapauden saanut ulkoasiainministeriön osastopäällikkö. Hän päätyi maltilliseksi kokoomuslaiseksi, jonka ystäviin kuului muun muassa J. K. Paasikivi. Vanhoilla päivillään tämä tosin arvioi Rantakarin puhuneen enemmän kuin saaneen aikaan.

Rantakaria voidaan joka tapauksessa pitää Turun yliopiston synty-

sanojen lausujana. Niin kutsutun toisen sortokauden ollessa pahimmillaan Rantakari julkaisi vuoden 1913 lopussa *Aika*-lehdessä julistuksenomaisen artikkelin ”Suomalainen yliopisto Turkuun tai ei ollenkaan suomalaista yliopistoa”. Se herätti ansaitsemaansa huomiota ja monien vaiherikkaiden vuosien ja käänteiden jälkeen yliopisto perustettiin.

Turun yliopiston perustaminen on totuttu näkemään ennen kaikkea kielitaistelun tuloksena. Professori Timo Soikkanen on perehtyessään K. N. Rantakarin laajaan arkistoon tullut kuitenkin siihen tulokseen, että Rantakari lähti liikkeelle ensi sijassa korkeimman opetuksen venäläistämispelossa – yksityisvaroihin nojautuva, akateemisesti perinteikkäässä Turussa sijaitseva yliopisto olisi ollut suomalaisen kulttuurin vahva linnake. Suomen itsenäistyttyä asetelma tietenkin muuttui ja Rantakarin kylvästä siemenestä versonut yliopistoajatus toteutui toisissa merkeissä.

K. N. Rantakari oli tehnyt aiemmin vuonna 1913 erikoislaatuisen matkan Venäjän keisarikunnan eteläosiin tutustuen siellä eri vähemmistökansallisuuksien pyrkiämyksiin oman kulttuurin säilyttämiseksi. Hän kirjoitti matkastaan värikkään kertomuksen, jonka Soikkanen on löytänyt ja joka sisältyy kirjaan. Jo kauan sitten vakiintunut ja arvostettu yliopisto on tämän kelpo kirjan muodossa saanut esihistoriaansa mielenkiintoisesti valottavan lisän.

– PEKKA HARTILA

Kanava kansainvälistymiselle

Mämmelä, Terttu, Kotona maailmassa. Youth for understanding Suomessa 1958–2008. Edita 2011. 344 s.

Vaihto-oppilasvuoden viettäminen ulkomailla on monelle tuttu kulttuurivaihdon muoto. Tuntemattomampaa sen sijaan on oppilasvaihdon historia Suomessa: milloin se alkoi, ketkä sitä järjestivät ja kuinka yleistä vaihto-oppilaaksi lähteminen oli ja on?

Terttu Mämmelän tutkimus *Kotona maailmassa: Youth for Understanding Suomessa 1958–2008* pureutuu näihin kysymyksiin yhden vaihto-oppilasjärjestön näkökulmasta. Teos on Suomen Youth for Understanding -järjestön ja Kansallisarkiston yhteisen historia-hankkeen lopputulos.

Youth for Understanding (YFU) sai alkunsa Yhdysvalloissa toisen maailmansodan jälkeen. Toiminnan perusta oli kansainvälisyyskasvatus ja rauhantyö. YFU:n ensimmäiset oppilasvaihdot toteutuivat Yhdysvaltain ja Länsi-Saksan välillä 1950-luvun alussa. Pian toiminta levisi myös muualle Länsi- ja Pohjois-Eurooppaan. Yhdysvaltojen näkökulmasta oppilasvaihto oli oiva mahdollisuus levittää amerikkalaisen demokratian sanomaa kylmän sodan maailmassa.

Kotona maailmassa tarkastelee Suomen YFU-järjestön historiaa sen perustamisesta vuonna 1958 vuoteen 2008. Rinta rinnan kulkee kaksi toisiinsa kietoutunutta tarinaa: YFU:n järjestöhistoria ja suomalaisnuorison kansainvälistyminen. Mämmelä kytkee vaihto-oppilastoiminnan myös laajempiin konteksteihin: suomalaisen yhteiskunnan murrokseen, Suomen ja Yhdysvaltain suhteisiin ja turismiin.

Aluksi vaihto-oppilastoiminta rajoittui pelkästään Yhdysvaltoihin ja lähtijöitä oli vain kourallinen. 1980-luvulla maavaliokoma laajentui ensin Eurooppaan ja sitten muille mantereille. YFU:n kulta-aika ajoittui 1960–1970-luvulle, jolloin järjestö kasvoi kilpailijoitaan American Field Serviceä ja Maailmanvaihto ry:tä isommaksi.

Koko tarkastelujakson ajan suomalaisia nuoria lähti ulkomaille enemmän kuin Suomeen tuli vaihto-oppilaita. Viidenkymmenen vuoden aikana reilut 13 000 nuorta hakeutui vuodeksi ulkomaille YFU:n kautta. Ulkomaalaisia tuli Suomeen vain noin 4 000, joista puolet oli yhdysvaltalaisia. Ani harva Suomeen tulijoista oli valinnut maan ensisijaiseksi kohteekseen. Usein Suomeen päädyttiin sattumalta, kun alkuperäinen toive ei toteutunutkaan.

YFU joutui arvioimaan toimintaansa uudelleen 1980-luvulla. Lisääntyneet matkailumahdollisuudet, korkeakoulujen opiskelijavaihdot ja kaupallisten matkanjärjestäjien tulo markkinoille nakersivat perinteisten aatteellis-kasvatuksellisten vaihto-oppilasjärjestöjen asiakaskuntaa. Vaikeuksista huolimatta Suomen YFU selviytyi yhteiskunnallisista ja taloudellisista muutoksista emojärjestöään paremmin. Yhdysvaltain YFU ajautui konkurssiin vuonna 2002.

Kotona maailmassa pohjautuu huolelliseen arkistotyöhön ja haastatteluihin. Mämmelä on hyödynnänyt paitsi Kansallisarkiston historia-hankkeen aikana siirrettyjä Suomen YFU:n aineistoja, myös Yhdysvaltain YFU:n materiaaleja. Liitteinä olevista taulukoista käy ilmi vaihto-oppilaiden määrä Suomesta ulkomaille ja toisin päin, suomalaisten lähtijöiden maantieteellinen jakauma samoin kuin oppilasmäärien vertailu kilpaileviin järjestöihin.

Kirjan herkullisinta antia on oppilasvaihdon arki, johon lukija pääsee tutustumaan runsaan muistee-

lu- ja haastatteluaineiston välityksellä. Tietolaatikkoihin sijoitetut muistelu-pätkät ilmentävät hyvin, miten vieraaseen kulttuuriin tutustuminen koettiin. Kohokohtia olivat yhdysvaltalaisen koulujärjestelmän tarjoamat harrastusmahdollisuudet, ajokortin hankkiminen sekä kodista irtautumisen tuoma uusi itsenäisyys. Ongelmitta tuskin kukaan selvisi, mutta nekin nähtiin usein kasvattavana kokemuksena.

Ensimmäisten Suomesta lähteneiden vaihto-oppilaiden kuvaus laivamatkasta Atlantin yli muistuttaa siitä, kuinka erilaista ja kuinka paljon nykyistä harvinaisempaa matkustaminen oli vielä muutama vuosikymmen sitten. Myös sähköisten viestimien kehitys on muuttanut vaihto-opiskelun luonnetta. Kirjeiden ja harvojen puhelinsoittojen varassa yhteyksiä kotimaahan pitäneelle 1950–1980-luvun vaihto-oppilaalle vuosi ulkomailla oli totaalisempi itsenäistymisprosessi kuin kännyköiden ja internetin ajan nuorille.

Toimijakeskeisen tarkastelutavan ja yksilöiden kokemusten ansiosta teos onnistuu ylittämään perinteisen järjestöhistorian ja tavoittamaan hyvin myös sellaisen lukijan, jolla ei ole kokemusta YFU:sta tai pidempiaikaisesta asumisesta ulkomailla.

Kotona maailmassa on tärkeä ja tarpeellinen teos suomalaisen nuorison kansainvälistymisen historiasta, jota on toistaiseksi tutkittu valitettavan vähän. Se on ammattitaitoista historiantutkimusta, taitavasti kirjoitettu ja sujuvasti etenevä. Tutkijana jäi kuitenkin kutkuttamaan ajatus siitä, millainen tieteellinen kontribuutio teos olisi ollut, jos se olisi rakennettu tiukemmin akateemisen tutkimuksen vaatimusten mukaisesti. YFU:n historia on oivallinen tapausesimerkki ei-valtiollisten toimijoiden roolista kansainvälisessä kulttuurivaihdossa, jota on viime vuosikymmeninä tutkittu erityisesti kansainvälisen historian piirissä.

Keskustelu aiemman historian-tutkimuksen kanssa ja vertailut muihin maihin, esimerkiksi Ruotsiin, toisivat lisää syvyyttä ja asettaisivat suomalaisen kansainvälistymistrendin pohjoismaalaiseen ja eurooppalaiseen kontekstiin. Mitä YFU:n historia kertoo Suomen ja Yhdysvaltain kulttuurisuhteista ja Suomen tunnettuudesta maailmalla? Mihin suomalaisnuoret asettuvat kansainvälistymisen kartalla maailman mittakaavassa?

– PIA KOIVUNEN

Rajat ylittävää tutkimusta toisesta maailmansodasta Pohjolassa

Jan Hecker-Stampehl: *Vereinigte Staaten des Nordens. Integrationsideen in Nordeuropa im Zweiten Weltkrieg. Studien zur Internationalen Geschichte* 26, 2011. 471 s.

Toinen maailmansota on monesti ehditty julistaa loppuun kalutuksi aiheeksi. Kuitenkin ajanjakso yllättää kerta kerran jälkeen uusilla lähteillä ja näkökulmilla. Aikoinaan vaalitusta erillissota-teesistä ei ole paljoakaan jäljellä, mutta toisaalta suomalaisten suhteet muihin suuntiin, kuten mahdollinen osallisuus kaavaillussa Pohjolan valtioliitossa, ovat jääneet tutkimatta. Sodan aikana alueelliset liittoumat olivat ratkaisevassa osassa niin liittoutuneiden suunnittelupöydillä, pakolaishallitusten neuvotteluissa kuin vastarintaliikkeiden toiveissa. On tavallaan naiivia ajatella vain suomalaisten jääneen kylmiksi niille.

Tutkimuksen aukkoa paikkaa berliiniläisen Jan Hecker-Stampehlin Humboldt-yliopistossa vuonna 2009 tarkastettu väitöskirja, josta tekijä on muokannut kaupallisen julkaisun. Tätä versiota on vain hieman tiivistetty esimerkiksi poistamalla alkuperäiskieliset lainaukset.

Hecker-Stampehl on jokseenkin ihanteellinen henkilö tekemään tutkimusta pohjoismaiden yhteistyöstä. Tutkija on suomalais-saksalaisen perheen vesa, joka opiskelija-aikoinaan on omaksunut toisen kotimaansa molemmat kielet, ja tältä pohjalta myös muiden pohjoismaisten kielten oppiminen on ollut suhteellisen helppoa. Vielä kun Hecker-Stampehl löysi lähestulkoon käyttämättömät Norden-yhdistysten arkistot, väitöskirjalla oli erinomaiset lähtökohdat. Lopputuloksen lukee heikommallakin saksantaidolla mielellään. Ajoittain silmään pistää tutkijoiden lainauksien käyttö sellaisenaan ilman selityksiä. Niistä myös englanninkieliset olisi voinut kääntää saksaksi.

Yhteensä tutkimuksessa on käytetty neljän maan arkistoja ja vielä useamman kielistä kirjallisuutta – lisäksi teos on kirjoitettu eri kielellä. Kunkin maan kansalliseen historiankirjoitukseen tutustuminen on ollut urakka, jonka jälkeen olisi pikkumaista moittia jonkun erikoisteoksen puuttumista. Sen sijaan kirjallisuusluettelo voisi toimia oppaana muiden pohjoismaiden historiaan, jota Suomessa tunnetaan valitettavan vähän.

Teos keskittyy toiseen maailmansotaan mutta itse asiassa luo siltaa sen yli. Se haastaa perinteisen näkemyksen, että aiemmin syntynyt yhteistyö olisi sodan aikana katkennut ja ajatus pohjoismaisesta yhteisöstä hylätty. Sodan kokemukset vahvistivat näitä pyrkimyksiä ja rauhan tultua niitä alettiin toteuttaa. Puolustusliitto jäi suunnitelmaksi mutta Pohjolassa syntyi yhteinen työmarkkina-alue ja poistettiin passitarkastukset kauan ennen Euroopan unionia.

Hecker-Stampehl on analysoinut kunkin maan Norden-yhdistyksen sisällä käytyä keskustelua Pohjoismaisen yhteistyön mahdollisuuksista jopa valtioliittoon asti. Kussakin valtiossa ajatukset kulkiivat yllättävän samankaltaisia polkuja. Skandinavismi tarjosi historiallista perustaa, mutta Norden-yhdistyksissä katsottiin aatteen kehittyneen noista ajoista ja Pohjoismaiden muodostavan kansanvaltaisten valtioiden piiriin, jolla oli paitsi edellytykset myös velvollisuus tiiviimpään yhteistyöhön selviytyäkseen kriisien keskellä. Koska Pohjolan yhteistyö oli eittämättä tulevaisuuteen suuntautunutta, Hecker-Stampehl hakee perustellusti tutkimukselleen teoreettista pohjaa Reinhard Koselleckin odotushorisontin käsitteestä.

Teoksessa käydään pätevästi läpi natsi-Saksan Uuden Euroopan ajatus, joka on osa Euroopan yhdistymisen historiaa äärimmäisyyksistään huolimatta. Toisaalta on kyseenalaista rinnastaa yhdenytneen Pohjolan ajatus Euroopan yhdistymiseen, sillä edellinen oli näiden kansojen keino ottaa etäisyyttä jälkimmäisestä, kuten myös Hecker-Stampehl implisiittisesti toteaa. Pohjolan yhteistyötä ei esitetty alueellisenä esiasteena tai mallina koko maanosalle, vaan se oli aina etelän poissulkeva vaihtoehto, vaikka suhteet Keski-Eurooppaan on haluttu pitää avoimina. Tätä monipolvista suhdetta olisivat valottaneet kaksi artikkelikokoelmaa¹, jotka molemmat sisältävät kansainvälistä vertailua Eurooppasuhteesta pitkällä aikavälillä.

Pohjola-Norden-yhdistyksistä vahvin oli kaikilla mittatikuilla lasketuina Tanskassa, jossa aatteella oli peräti kaksi seuraavaa. Suoremmin

1. Lene Hansen & Ole Waever (toim.) *European Integration and National Identity*. Routledge 2002; Wolfram Kaiser & Jürgen Elvert (toim.) *European Union Enlargement. A Comparative History*. Routledge 2004.

valtioliittoon pyrkivät erosivat omaksi Det Frie Nord -järjestöksi. Näiden kummankin jäsenmäärä (30 000) oli suurempi kuin Norden-yhdistysten koko muussa Pohjolassa yhteensä. Ennen sodan puhkeamista Tanskassa, Ruotsissa ja Norjassa jäsenmäärä oli noin 4 000 ja Suomessa tähän lukuun päästiin vasta sodan loputtua.

Niinpä tutkimuksen keskiössä on Tanska, jossa ymmärrettävistä syistä korostui tulevaisuuden turvallisuuspolitiikan suunnittelu, mutta Pohjolan puolustusliitonkin taustalla oli ajatus yhteisestä kulttuurista. Tanskassa sensuuri kaiketi salli keskustelun Pohjolan yhdistymisestä eräänlaisena paineventtiilinä, joka estäisi miehityksen suoran arvostelun. Norjassa miehitys oli ankarampaa ja pakolaisten liittyminen Norden-yhdistyksiin Ruotsissa lisäsi sikkäläistä keskustelua, johon ei ruotsalaisesta näkökulmasta ollut yhtä suurta tarvetta.

Suomen osuus tutkimuksessa jää alle neljäsosaan, sillä Norden-yhdistykset eivät saavuttaneet suurta suosiota ennen toista maailmansotaa ja suhteellisestikin yhdenytneen Pohjolan ajatus oli Suomessa vältetty aihe. Vastahakisuutensa takia Suomi oli Pohjoismaiden joukossa yhä erityistapaus, joka poikkesi muista paitsi kielensä myös, tuolloin vielä tieteellisenä terminä hyväksytyin, rodun osalta. Nämä kuitenkin merkitsivät vain vähän verrattuna samankaltaiseen poliittiseen järjestelmään ja yhteiseen kulttuuriin.

Tavallaan Hecker-Stampehl on laajan aineistonsa uhri. Sen läpikäyminen on toisaalta ansiokasta, mutta toisaalta kohtuuden rajoissa ei ole mahdollista vaatia, että sen lisäksi tarkasteltaisiin työssä esiintyvien toimijoiden muita yhteyksiä. Esimerkiksi yhteisistä pohjoismaisista työmarkkinoista kirjoittanut Axel Gadolin tunnetaan paremmin saksalaisyhteyksistään, ja hän ajoi Suomeen valtiojohtoista talousjärjestelmää niin innokkaasti, että

hänet käytännössä erotettiin Keskuskauppakamarin yliasiamiehen paikalta² – Gadolinin tämäkin puoli tosin mainitaan teoksessa mutta alaviitteeseen piilotettuna.

Toiseksi tutkimuksessa jäävät käsittelemättä Norden-yhdistysten ulkopuoliset kannanotot Pohjolan yhtenäisyyteen. Kirjassa ei esimerkiksi mainita ollenkaan K. A. Fagerholmia, joka ylläpiti yhteyksiä Ruotsiin koko sodan ajan ja jonka puheesta marraskuussa 1942 keskustelu Pohjolan yhdistymisestä ryöpsähti Suomessa julkiseksi seuraavan kevään ajaksi. Tämä keskustelu odottaa yhä tutkijaansa. Norden-yhdistys veti puoleensa moninaisen verkoston ja Gadolinin tapaus puolestaan osoittaa tarvetta lisätutkimukselle talous- ja poliittikkapiirien keskinäisistä kansainvälisistä suhteista.

– PAULI HEIKKILÄ

2. Jyrki Vesikansa: *Talouden vapauden puolesta. 75 vuotta Keskuskauppakamarin toimintaa*. Otava 1993, 170–171, 191–192.

Koherenssin kaipuu

Jukka Tarkka: Karhun kainalossa. Suomen kylmä sota 1947–1990. Otava 2012. 495 s.

Jukka Tarkka on lähtenyt käsittelemään Suomen kansainvälisten suhteiden ja poliittisen historian kannalta merkittävää, mutta varsin laajaa ja runsaasti tutkittua aihetta. Kyseessä on alaotsikon perusteella reilut 40 vuotta Suomen kylmää sotaa ja, takakannen mukaan, suomettumisen syvintä sisältöä. Teoksen johdannossa kerrotaan tavoitteena olevan hahmottaa ”lähtöasemia Suomen kylmän sodan aikaisen poliittisen historian

perustutkimukselle” ja rakentaa kokonaiskuvaa suomettumisesta. Kirja ”ei tiukasti ottaen ole akateemista historiankirjoitusta, vaikka vähän siihen suuntaan kallellaan” (s. 11). Tämän vähäisen kallistuman pohjalta voinee kuitenkin arvioida tulevan Suomen poliittisen historian perustutkimuksen lähtöasemia.

Tarkka lähtee johdannossa liikkeelle seuraavista kysymyksistä: Kuinka paljon nyt tiedetään Neuvostoliiton ja Yhdysvaltojen poliittisen johdon Suomi-kuvasta? Miten Paasikiven–Kekkonen linja vaikutti puolustuksen suunnitteluun, tiedusteluun ja kirkon johtoon? Mihin pyrkivät taistolaiset, niin kutsutut uuden ulkopoliitikan kannattajat, rauhanaktivistit, edistykelliset journalistit, tiedostavat taiteilijat ja konservatiivinen oikeisto sekä kekkosvihaajat? (s. 12).

Riippumatta siitä millaisen kansainvälisten suhteiden mallin puitteissa kylmää sotaa globaalina ilmiönä hahmottaa, lähtökohdasta on helppo olla yhtä mieltä: Suomi joutui toisen maailmansodan tappioiden jälkeen Neuvostoliiton etupiiriin. Tämä ja Urho Kekkosen 25-vuotinen presidenttikausi vaikuttivat suomalaisen poliittiseen kulttuuriin tavalla, jota voidaan luonnehtia suomettumiseksi. Sen voi nähdä erityistapauksena siitä, millaisia ehtoja suurvallan etupiiri asettaa paitsi ulko- myös sisäpoliittiselle päätöksenteolle. Tämän tyypisistä suhteista löytyy historiallisia esimerkkejä muun muassa Saksan ja Tanskan väliltä, sekä Yhdysvaltojen ja Latinalaisen Amerikan maiden väliltä. Kysymykset ovat kiinnostavia, mutta hyvin laajoja, erityisesti koko tarkasteltava ajanjakso huomioon ottaen. Kun kysymykset ovat näin laajoja, on suuri riski, että vastausten kattavuus ja analyysi jäävät ohueksi, sivumäärästä ja sujuvasta ilmaisusta huolimatta.

Johdannossa kerrotaan, että aihetta tarkasteltaessa ulkopoliittis-

ten kriisien tapahtumahistorian sijaan keskitytään arviointiin, tulkitaan, uusiin aineistoihin sekä tunnettujen ilmiöiden uusiin yhteyksiin. Työn onnistumista on arvioitava näiden tavoitteiden luomien odotusten valossa. Valitettavasti ne toteutuvat heikosti.

Pääotsikko ”Karhun kainalossa” antaa ymmärtää että Suomen kylmää sotaa ja suomettumista arvioidaan suhteessa maan kainaaloonsa ottaneen Neuvostoliiton ulkopoliittikan alueellisiin ja globaaleihin tavoitteisiin. Huolimatta siitä, kuinka runsaslukuisesti lähinnä Helsingin lähetystössä toimineiden eri neuvosto-organisaatioiden (NKP, ulkoministeriö MID ja KGB) edustajia kirjan sivuilla tavataan, supervallan laajemmista tavoitteista Skandinaviassa, Länsi-Euroopassa ja suhteissa Yhdysvaltoihin ei nouse esiin kuin murusia. Ensimmäisen ja valitettavasti lähes ainoan kerran teoksessa pyritään (s. 81–82) sijoittamaan Neuvostoliiton Suomen suunnalla harjoittama politiikka yleisempiin kehyksiin John P. Vloyantsin edelleen pätevän, mutta jo 1974 julkaistun teoksen, *The Silk Glove Hegemony*, pehmeä etupiiri -käsitteen avulla.

Kokonaisuutena painopiste on juuri siinä, mitä sanottiin vältettävän: YYA-sopimuksesta Neuvostoliiton hajoamiseen ulottuvassa kriisien ja selviytymisten tapahtumahistoriassa, joka on viimeistään kymmenen viime vuoden ajan ollut hyvin tiedossa. Jopa sinänsä kiinnostavista Yhdysvaltojen poliittisen johdon Suomea koskevista arvioista ja kriittikistä saadaan kattavampi kuva kuin Neuvostoliiton, jonka etupiiriin kuitenkin kuului. Vertauksin, ”karhua” ei oikein näe sen Suomessa pölyäviltä karvoilta.

Suomen kylmän sodan ja suomettumisen kaltaisen moni-ilmeisen ja pitkäkestöisen ilmiön kuvaamisessa esityksen rakenteella on merkitystä sille, kuinka ymmärret-

tävä ja johdonmukainen, koherentti kuva aiheesta syntyy. Tekijä itsekin esittää joitain varauksia kronologian sijaan valitusta teemaattisesta rakenteesta ja sisäisistä viittauksista. Ne ovat usein oire tässä toteutuneesta teemaattisen rakenteen kääntöpuolesta, joka johtaa helposti toistoon. Samaa ilmiötä tai tapahtumaketjuja, kuten YYA-konsultaatioita, länsi-integraatiota, Suomen puolustusratkaisuja ja Neuvostoliiton vaikutuskeinoja Suomen sisäpolitiikassa, käsitellään toistuvasti eri otsikoiden alla. Rakennerratkaisusta seuraavaa yhtenäisyyden puutetta ei helpota se, että yhdeksän pääluvun alla on noin 230 alalukua, pituudeltaan yhdestä kolmeen sivua.

Esiin nouseekin kysymys, mikä on kirjoittajan ensisijainen yleisö. Jos teos on kirjoitettu varttuneille, viimeistään 1980-luvulla aikuistuneille lukijoille ja mahdollisesti historian tutkijoille, Suomen ja Neuvostoliiton toisen maailmansodan jälkeisten suhteiden tapahtumahistorian kertaamisen tällä tarkkuudella ei luulisi olevan tarpeen. Jos taas on ajateltu yleisesitystä tätä nuoremmille lukijoille, joilla ei ole omia kokemuksia sosialistisesta supervallasta ja sen etupiiriin vaikutuksista, sekä laajemmalle yleisölle, silloin olisi toivonut teoksen teemoille huolellisempaa taustoitusta ja harkitumpaa sekä tiiviimpää rakennetta.

Yleisesityksen tai kokonaiskuvan, jollainen tämänkin teoksen ensisijaisesti sanotaan olevan, laatiminen aiemman tutkimuksen ja omien kokemusten pohjalta on täysin hyväksyttävää ja kannustettavaa. Jos kuitenkin ollaan historiankirjoituksen suuntaan kallellaan, odottaisi käytetyn vaihtelevaisen aineiston, tutkimusten, joissa niissäkin on tasoeroja, muistelmien ja pamflettien, arviointia tehtyjen julkintojen ja johtopäätösten pohjaksi. Näin on tehty vain poikkeustapauksissa, lähinnä ”naapurin” valtionturvallisuuden

komitean Helsingissä työskennelleiden edustajien muisteloiden osalta. Tätä vastuuta ei pitäisi pääsääntöisesti ulkoistaa lukijalle, vaikka alaviitteitä onkin haluttu käyttää.

Toinen vaihtoehto yleisesityksessä olisi viitteistä luopuminen ja pelkän kirjallisuusluettelon käyttäminen, jolloin taustamateriaaleja olisi lähtökohtaisesti hyödynnetty oman maun mukaan. Näillä keinoin toimintaansa ovat kuvanneet kiinnostavasti muun muassa Max Jakobson ja Jaakko Blomberg. Tässä mielessä myös Tarkan lyhyt artikkeli ”Suomettujen tunnustuksia” artikkelikokoelmassa *Entäs kun tulee se yhdestoista? Suomettumisen uusi historia* edustaa sellaista arviointia ja jäsentelyä, joka olisi ollut eduksi nyt tavoitellulle kokonaisuvalle.

Ne aiheen kannalta keskeiset teemat, joista on mahdollisuuksia nostaa esiin aiemman tutkimuksen pohjalta uutta tulkintaa, esimerkiksi idänkaupan ja länsi-integraation suhde Suomen sisäpolitiikassa, YYA:n sotilaallinen ulottuvuus ja sovellukset, puolueettomuus Neuvostoliiton, Yhdysvaltojen ja Suomen näkökulmasta ja poliittisen kulttuurin murros 1960- ja 1970-luvulla – mukaan lukien sekä vasemmistoradikalismi että porvarillinen käänös Kekkos- ja neuvostoystävytyteen – hukkuvat nyt harmillisesti alaotsikkojen metseen. Kokeneena kirjoittajana Tarkalla on kuitenkin parhaimmillaan kyky kiteyttää huomioitaan iskevästi, erityisesti Karjalasta ja Saimaan kanavasta, Juhannuspommista ja Paasikiven päiväkirjojen julkaisusta. Nämä elävöittävät kuvaa Suomen poliittiseen kulttuuriin muodostuneista rajoituksista niin 1950-, 1970- kuin vielä 1980-luveltakin.

– AAPPO KÄHÖNEN

Mäkihypyn historia tulosurheiluna

Jouko Vahtola: Suomen mäkihypyn historia. Helsingin ”Urheista” Matti Nykäseen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2012. 440 s.

Oulun yliopiston Suomen ja Skandinavian historian professori Jouko Vahtola on kirjoittanut laajan ja sujuvan, mutta näkökulmaltaan melko suppean kirjan suomalaisesta mäkihypyistä. Teoksen nimi *Suomalaisen mäkihypyn historia* viritää odottamaan kokonaisuudesta suosittua urheilulajin vaiheista. Kyseessä on kuitenkin suomalaisen mäkihypyn historiaa ennen kaikkea tulosurheilun suunnasta lähestyvä teos.

Teoksen alaotsikko kertoo aikarajauksesta, joka ulottuu 1800-luvun lopulta 1980-luvun loppuun. Vahtola on siten jättänyt mäkihypyssä 1990-luvun alussa nopeasti yleistyneen V-tyylin ja samalla kaksi tapahtumatäyteistä vuosikymmentä suomalaisen mäkihypyn historiaa käsittelevän ulkopuolelle.

Vahtolan tutkimusta hallitsee innostuneen ja valistuneen penkkiurheilijan sinivalkoinen näkökulma, minkä hän tuo saatesanoissaan esille. Isot ja pienet kilpailut seuraavat vuosi vuodelta toisiaan tasaisena virtana. Vahtola on jäsennellyt aineistonsa suomalaishyppääjien kansainvälisen menestyksen mukaan, mikä ei tuo lajille eri aikakausina ominaisia piirteitä ja taitekohtia parhaalla mahdollisella tavalla esille. Esimerkiksi mäkihypyn nousu suureksi menestys- ja yleisölajiksi jälleenrakennusvuosina olisi tarjonnut aineksia sekä lajista itsestään että yhteiskunnan muutoksesta lähteille tulkinnoille. Rohkeiden miesten urheilun voi olettaa sopineen aikakauden ilma-piiriin erityisen hyvin. Suurin osa

mäistä valmistui talkoilla, ja niistä hypänneet miehet olivat sodankäyneitä tai sotavuosina kasvaneita rämäpäitä.

Menestys- ja kilpailulähtöinen tarkastelu kaventaa kokonaisuudessaan näkökulmaa. Ensinnäkään mäkihypyn asema suomalaisessa urheilussa ei paikannu selvästi. Toiseksi lajin yhteydet yhteiskunnan kehitykseen jäävät usein viitteellisiksi, vaikka Vahtola tuo lyhyin huomioin esille eri vuosikymmenien keskeisiä ilmiöitä. Ankara kronologinen esitys – käsittely etenee vuosi kerrallaan – tekee teoksesta tarpeettoman vaikeaselkoisen. Osuvat havainnot olosuhteiden, valmennuksen, välineiden ja koko urheiluelämän muutoksista hautautuvat kilpailusta toiseen vyöryvän tekstimassan alle, eikä epätasainen otsikointi helpota lukijan tehtävää. Keskeiset lajiin kilpaurheiluna vaikuttaneet muutokset käyvät toki kirjasta ilmi: tuomaritoiminnan kehitys, sääntömuutokset, aerodynaaminen tyyli, mäkien koon kasvu, välineiden kehitys, ylämäen laskuasennon muuttuminen ja V-tyyli. Teoksen otsikointi ja rakenne olisivat voineet kuitenkin olla lukijaystävällisempiä.

Kilpailutulosten seikkaperäisen referoinnin seurauksena tekstistä löytyvät lähes tuhannen miehen ja kolmen naisen nimet. Useimmin tekstissä esiintyvät Eino Kirjonen ja Matti Nykänen. Hakemisto kertoo lajille kiistatta ominaisesta miesvaltaisuudesta, mutta naisten mäkihypy olisi silti ansainnut muutamaa mainintaa laajemman käsitteilyn, joka olisi antanut tilaisuuden pohtia lajin maskuliinisuutta.

Mäkihypyn lajikulttuuri välittyi Vahtolan tekstistä osin vaillinaisena. Lajin vaatima rohkeus ja jopa uhkarohkeus tulevat hyvin ilmi. Sen sijaan lajikulttuurin laajemmat ominaispiirteet eivät pääse yhtä hyvin esille. Vahtola on rajannut mäkimiesten kilpailumatkojen rai-lakkuuden käytännössä kokonaan tekstinsä ulkopuolelle. Julkisuu-
dessa mäkimiesten jälkihypyjä ei

juuri käsittely ennen 1980-lukua, jolloin Matti Nykäsen edesottamuksista tuli iltapäivälehtien vakioaineistoa. Vahtola tuo perustelusti esille Nykäsen alkoholinkäytön aiheuttamat ongelmat ja maa-joukkueeseen luomat jännitteet.

Vahtolan tarkastelu on hyppääjakeskeistä, minkä vuoksi taito- ja välinelajissa merkittävät valmentajat ja huoltajat jäävät teoksessa yleensä pieneen sivuosaan. Hyppyransan jälkeen valmentajaksi siirtynyt Eino Kirjonen esiintyy teoksessa oikeutetusti yli 140 sivulla. Kirjonen toimi linkkinä, kun suomalaiset siirtyivät pääosin kokemustietoon perustuvasta valmennuksesta yhä enemmän tutkimustiedon hyödyntämiseen. Mäkihypyn päävalmentajana 1964–1987 toiminut Kirjonen auttoi osaltaan Matti Nykäsen mäkiuran vauhtiin. Hänellä oli tapana laatia Klubi-askin kanteen olympiakomitealle ehdotus valmennusapurahan saajista. Kirjosen listalta löytyi 1970-luvun lopussa lahjakas Nykänen, jonka kykyihin kaikki eivät vielä uskoneet.

Vahtola nostaa suomalaishyppääjien 1950-luvulla kehittämän aerodynaamisen tyylin keskeiseksi teostaan jäsentäväksi keksinnöksi. ”Suomalaistyylin” merkityksen pohdinta tuo esille Suomen urheiluhistoriassa muulloinkin toistuneen kaavan: suomalaiset murtautuivat kansainväliseen kärkeen lajissa, jossa kilpailu oli suhteellisen vähäistä. Menestys perustui harjoitteluun ja lajin kehittäessä saavutettuun etumatkaan, joka katosi varsin nopeasti, kun kilpailu koventui lajin levittäytyessä uusiin maihin, valmennusosaaminen parantui ja välinekehitys tehostui.

Mäkihyppy on aina suorituspaikoista ja sääoloista riippuvainen laji. Vahtola tuo hyvin esille sään vaikutuksen mäkihyppyyteen. Jo mäkien kunnossapito oli vaikeaa ennen koneistettua aikakautta niin vähä- kuin runsaslumisina talvina. Lajiin vaikuttavat edelleen erityisesti tuulet.

Mäkihypyn suorituspaikkojen kehitys käy Vahtolan tekstistä ilmi, mutta jää kilpailukuvausten varjoon. Lajin vaatiman kalliin erikoisrakentamisen laajempi käsittely olisi ollut paikallaan. Erityisen paljon mäkiä valmistui 1940–1950-luvulla ja Suomessa olikin huomattavasti enemmän mäkiä kuin Ruotsissa. Voi sanoa, että urheilukenttien ohella mäkiä oli Suomessa 1960-luvun alussa riittävästi – kaikista muista liikuntapaikoista oli pulaa. Suuria mäkiä oli kuitenkin vähän.

Lopputuloksen yksiulotteisuuteen ovat osaltaan vaikuttaneet Vahtolan käyttämät lähteet, joista keskeisimpiä ovat sanoma- ja urheilulehtien kilpailukuvaukset. Suomen Hiihtoliiton ja Suomen Olympiakomitean arkistolähteitä ei lähdeluettelosta löydy. Lähdekirjallisuus osoittaa myös, miten vähän mäkihypyn historiaa on Suomessa tutkittu tai edes pohdittu vakavalla otteella. Lähinnä professori Martti Silvennoisen mäkihypyn lajikuluttuuria käsittelevät tekstit olisivat voineet herättää kokonaisuutta rikastuttavia ajatuksia.

Suomalaisen mäkihypyn historian ansio on kilpailutoiminnan tarkassa dokumentoinnissa, jota olisi parantanut lähdevitteiden käyttö. Vahtolan esitys toimii joka tapauksessa mäkihyppykilpailujen käsikirjana. Lukuisista arkistoista ja yksityiskokoelmista koottu komea kuva-aineisto kertoo manipuloisesta lajin kehityksestä ja tuo kokonaisuuteen jänteveyttä. Mukana on muun muassa kuvaharvinaisuus Petroskoin mäestä, jonka suomalaiset rakensivat jatkosodan aikana.

Mäkihyppykeskeinen tarkastelu on vienyt Vahtolan joihinkin ylitulokintoihin. Heikki Hasun yhdistetyn olympiavoitto ei sentään ollut Suomen urheiluhistorian suurin yllätys. Yhtä lailla yllättävinä voi pitää Sten Suvion kultamitalia nyrkkeilyssä Berliinissä 1936, Lasse Virénin voittoa Münchenin olympiakisojen 10 000 metrin juoksussa 1972, Tomi Poikolaisen kultamitalia jousi-

ammunnassa Moskovassa 1980 tai Kalle Palanderin MM-kultaa pujottelussa 1999.

Vahtolan käyttämä lennokka kieli saa pohtimaan, miksi urheiluhistoriasta on ikään kuin pakko kirjoittaa kuluneella urheilukielellä. Tekstissä ”sekoitellaan pakkaa”, ”pannaan kuriin”, ”roiskauteetaan” ja ”vedetään hyppyjä”. Hurrimmillaan on ”Kankkosen solisluu kantona kaskessa”. Ilmaisukirjo tuo mieleen Martti Jukolan ja Sulo Kolkkan urheilukirjat. Vahtolan esitys on toki näitä kurinalaisempi teos. Kokonaisuutena suomalaisen mäkihypyn historia henkii nostalgian sävyttämää kaipuuta mäkihypyn entisaikaan, jolloin sukset olivat yhtä puuta ja miehet rautaa.

– JOUKO KOKKONEN

Käteis- kontrollista virtsa- valvontaan

Thomas Hunt: Drug Games. The International Olympic Committee and the Politics of Doping, 1960–2008. University of Texas Press 2011. 232 s.

Mike Dennis – Jonathan Grix: Sport under Communism. Behind the East German 'Miracle'. Palgrave Macmillan 2012. 280 s.

Kansainvälinen huippu-urheilu on sotaa vailla laukauksia, päätteli Kari-Pekka Kyrö Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirjassa 2012. Samaa esitti jo George Orwell 1940-luvulla, heti maailmansodan päätyttyä eli ennen kylmän sodan käynnistymistä. Kylmä sota kärjisti erityisesti olympiaurheilun roolia yhteiskuntajärjestelmien välisissä kiistoissa. Hiihtovalmentajan

kritiikki kohdistui kuitenkin lähinnä läntiseen valtajulkisuuteen, jossa Saksan demokraattisen tasavallan (DDR, Itä-Saksa) urheiluhistoria on demonisoitu ja sikäläisten saavutusten takautuvaa mitätöintiäkin on ehdotettu. Samalla Kyrö sivalsi Kansainvälistä olympiakomiteaa (KOK) korruptiosta ja kaksinaismoraalista, joista ei ole päästy eroon uudellakaan vuosisadalla.

Tarkasteleman tutkimukset siivuaavat läheisesti ex-päävalmentajan pohdintoja. Thomas Huntin *Drug Games* paneutuu niin sanottuun dopingproblematiikkaan 1960-luvulta alkaen, kun taas Mike Dennisin ja Jonathan Grixin *Sport under Communism* tähtää Itä-Saksan urheilumenestyksen ruumiinavaukseen. Maastahan taitaa useimmille tarkkailijoille tulla refleksimäisesti mieleen ”doping”, ikään kuin ennätykset ja kultamitalit olisivat kuitattavissa vain ja ainoastaan onnistuneella lääkityksellä.

Thomas Huntin teos pohjautuu hänen väitöskirjaansa ja tarjoaa uutta näkemystä KOK:n suhtautumisesta urheilulliseen lääkehooltoon. Olympiajärjestön arkistot ovat olleet tutkijan käytettävissä, joskaan eivät 1980-luvun jälkeiseltä periodilta. Tekijä ei vain missään vaiheessa perustele, miksi juuri KOK:n olisi toimittava pissapolisiina tai miksi urheilijoiden lääkintä ylipäänsä edellyttäisi massiivista kontrollikoneistoa. Hän ottaa KOK:n ”moraalisen johtajuuden” annettuna, mikä selittää toistuvat moitteet ”viivyttelystä” virtsavalvonnan suhteen. Nämä ovat aidosti moralisoivia jaksoja, joissa ei sinänsä ole mitään vikaa – objektiivisen historian tutkimuksen hassutusta ei tarvinnut erikseen kumota. Epäkohta on siinä, että edeltäväsä tutkimuksessa (johon myös Hunt viittailee) on kaadettu kaikki ne oletukset, joiden varassa urheilijoiden lääkehoolto tulisi nähdä kurinpitoa kutsuvaksi vääryydeksi.

Huntille ”doping” on johdannosta alkaen ”ongelma”. Yllättä-

vää kyllä, amerikkalaistutkija ei koskaan pysähdy miettimään, miten mielivaltaisesti ”doping” on vuosikymmenten saatossa määritelty. Hänen poikkeuksellisen huiman luonnehdintansa mukaan urheilijoiden ulottuville saapui ”dopingin uusia muotoja” 1980-luvulla. Mikään lääketehdas ei kuitenkaan valmistaisi rohtoa nimeltä doping; lääkehuollon paheksunta on sosiaalinen konstruktio, jossa kiintoisinta on se, kuka käyttää määrittelyvaltaa ja kenen intressien mukaista on ammattiuurheilijoiden alistaminen puhtaan urheilun nimissä.

Edellisessä lauseessa kirjoitin ”puhtaan” ilman lainausmerkkejä. Niin tekivät aikalaisetkin lähes koko 1900-luvun ajan, joskin puhtaaksi kutsutun urheilun keskeisin kriteeri oli silloin rahapalkkioista pidättäytyminen. Mikäli siitä ihan-teesta luovuttaisiin, urheilusta – eritoten olympiaurheilusta – tulisi sielutonta sirkusta. Tuohon tapaan uskottelivat arvovaltaiset tahot, mutta kun amatööriyden kulissee käytiin 1970-luvulla purkamaan, kansanliikettä harrastushenkisen kisailun puolesta ei kehkeytynytäkään. Samalla urheilullisen puhtauden korkeimmaksi kriteeriksi kohotettiin tiettyjen lääkeaineiden kavahtaminen.

Tätä kiepsahdusta Thomas Hunt ei lainkaan noteeraa, vaikka se on aikaisemman tutkimuksen tärkeimpiä havaintoja. Esimerkiksi Rob Beamish ja Ian Ritchie toteavat teoksessaan *Fastest, Highest, Strongest* (2006), että KOK:ita haihtui nimenomaan moraalinen oikeutus lääkekontrolliin sillä hetkellä, kun järjestö luopui amatööriurheilun illuusiosta. Jalona ja puhtaana pidetty olympiakamppailu paljastui silkaksi massaviiteeksi, ja ammattilaisiahan ei ole raskautettu lääkerajoituksilla viihdeteollisuuden muilla sektoreilla. Hunt joka tapauksessa seikkaperäisesti osoittaa KOK:n vastenmielisyyden testaus- ja laboratoriotöihin. Se on täysin ymmärrettävää halutto-

muutta, kun muistetaan moisen hankkeen maksavan miljoonia ja johtavan pahimmillaan imago-tappioihin. Vasta median lietsomien ”dopingskandaalien” myötä KOK:n julkinen suhtautuminen asiaan muuttui; näin tapahtui 1990-luvulla, ja Huntin kerronnassa se on mitä tervetullein käänne.

KOK:n nihkeas valvoa kilpailijoiden lääkehooltoa merkitsi muun muassa sitä, että Itä-Saksan 1960-luvulta alkanutta urheilullista menestystarinaa ei vakavasti otettava virtsakontrolli kahlinnut. Brittitutkijat Mike Dennis ja Jonathan Grix haluavat nyt huomioida apteekin ulkopuolisiakin selittäviä tekijöitä. DDR:n urheilukoneisto oli lukuisista muuttujista koostunut systeemi, joka kyettiin totalitarismin oloissa rakentamaan niin valmiiksi kuin se inhimillisesti katsoen oli mahdollista. Itä-Saksa nousi tautui lahjakkuuksien uutterassa kartoituksessa; resursseja suunnattiin suurta olympianäkyvyyttä tuoviin lajeihin, eikä valmennuskusten ei tarvinnut jakaa niukkuutta, toisin kuin kansanliikuntajärjestöjen. (Kirjan hausimpia episodeja on kuntoliikkujiin valitus juoksutossujen puutteesta.) Lisäksi tekijät analysoivat järjestelmän sisäisiä jännitteitä ja päätyvät pitämään varsinaisena ”ihmeenä” sitä, että DDR onnistui näistä skismoista huolimatta ohittamaan olympialaisten mitalitaulukossa Neuvostoliiton ja Yhdysvallat.

Tuollainen päätelmä on ehkä kärjistetty, mutta railakas teesi sallittakoon sosiologisesti virittyneelle tarkastelulle. Mitään kärjistystä en sitä vastoin havaitse siinä toteamuksessa, että Itä-Saksan urheilusysteemi oli – ja on edelleen – kelpo esikuva kaikille huippu-urheilumaille. Esimerkiksi Britannian urheilujohto nosti Lontoon kesäolympialaisten lähestyessä ihan- teekseen Australian, kuten tekijät muistuttavat. Australian urheilun huumaava nousu 1990-luvulta lähtien sattui vain alkamaan DDR-

tyyppisen infrastruktuurin luomisella – ja joidenkin itäsaksalaisten valmentajien palkkaamisella. Sydneyn kesäkisoissa vuonna 2000 australialaisilla oli vastaavat menestymisen paineet kuin itäsaksalaisilla Münchenin eli kapitalistisen Saksan olympialaisissa vuonna 1972.

Käsitteiden suhteen Dennis ja Grix ovat enimmäkseen huolellisia. Huntin tavoin heidän tarkkaavaisuutensa herpaantuu silti avaintermien ”doping” kohdalla. Tutkijat toki korostavat, että mitään hormonivalmisteita ei ollut 1960-luvulla kielletty, mistä huolimatta he väittävät DDR:n huippusalaisen ”dopingohjelman” alkaneen juuri sillä vuosikymmenellä. Viralliseen ilmaisuun suorituskyykyä tukevista keinoista (*unterstützende Mittel*) he suhtautuvat eufemismina, vaikka hormonit vertautuivat tuolloin täsmälleen yhtä sallittuihin vitamiineihin. Sekin jää lausumatta ääneen, että vaikutukseltaan pitkäkestoisien hormonikuurin hahmottaminen paheksutuksi ”dopingiksi” oli lukuisille aikalaisille hankalaa. Dopingaineet oli totuttu mieltämään kilpailun aattohetkinä nautittaviksi piristeiksi. Tekijöiden kunniaksi on sitten sanottava, että he painottavat urheilijoiden lääkehuollon olleen monipuolista länsimaissakin; Itä-Saksan mainetta tahraa lähinnä se sattuma, että valtion kaaduttua sivulliset ovat päässeet käsiksi luottamukselliseen arkistomateriaaliin.

Kari-Pekka Kyrön asteikolla mitattuna Mike Dennis ja Jonathan Grix ylittävät riman. Eliittiturheilun kompleksisuus myönnetään, DDR:n urotekoja ei selitetä pilleripurkin sisällöllä. Tohtisin jopa olettaa, että *Sport under Communism* omaksuttaisiin kivijalaksi ainakin akateemisessa historiankirjoituksessa: Itä-Saksan tuhosta on kulu- nut riittävän kauan, jotta maan urheilullista menneisyyttä voitaisiin lähestyä kiihottomasti. Thomas Huntin teos puolestaan ottaa KOK:n viimeaikaiset julkilausumat

todesta ja sivuuttaa siten Kyrön ja monien muiden tarkkailijoiden havainnot juhlapuheiden ja olympiaurheilun arjen välillä ammottavasta kuilusta. Millään huippu-urheilujärjestöllä ei nykytilanteessa ole resursseja eikä edes tosiasiallista kiinnostusta laittaa lääkehuollon käytäntöjä kuriin – käytäntöjä, jotka sukupolvia sitten karkasivat kaikkien varotoimien ulottumattomiin. Realiteetit tunnustava tutkija pureutuisikin siihen historialliseen taitekohtaan, jolloin urheilijoiden käteiskontrollista luovuttiin virtsavalvonnan hyväksi. Siinä ohessa sopisi ennakoida, mistä suunnasta löytyisi puhtauden uusi kriteeri sen jälkeen, kun antidopingin vararikko on yleisesti todettu.

– ERKKI VETTENNIEMI

Euroopan ja Intian lennätinyhteyksien vaiheikas historia

Jorma Ahvenainen: The History of the Near Eastern Telegraphs before the First World War. Suomalaisen tiedeakatemian toimituksia, Humaniora 361, 2011. 352 s.

Meillä Suomessa Jorma Ahvenainen mielletään ennen muuta paperi- ja sahateollisuuden tutkijaksi, mutta niin sanotussa suuressa maailmassa hänet tunnetaan paremmin tutkimuksista, joissa hän on kartoittanut mannertenvälisten lennätinyhteyksien syntyä ja kehitystä. Jo 1981 ilmestyi näistä ensimmäinen, *The Far Eastern Telegraphs*, ja sen jälkeen sarjaa ovat jatkaneet Karibian alueen (1996) ja Etelä-Amerikan (2004) lennätimiä käsitelleet monografiat. Sarjan

uusimpana on nyt ilmestynyt 350-sivuinen tutkimus *The History of the Near Eastern Telegraphs before the First World War*. Kronologisessa mielessä se on oikeastaan tämän kvadrilogian ensimmäinen osa, sillä lennätinyhteyksiä Lähi-itään ja Intiaan alettiin suunnitella ja rakentaa jo 1860-luvulla, kohta sen jälkeen kun Atlantin yli oli laskettu ensimmäinen (tosin vain vähän aikaa toiminut) lennätinkappeli 1861.

Ahvenainen on kertonut, että hän aloitti lennätinyhteyksien tutkimisen Kaukoidän (Kiinan ja Japanin) suunnalta ennen muuta siksi, että Jyväskylän yliopistossa oli sitä koskevaa mikrofilmattua aineistoa, mikä nopeutti tutkimusprosessia. Se, että hänellä oli alusta alkaen tähtäimessään globaalimpi mittakaava, näkyy siitä, että ensimmäinen tutkimus on saanut kolme ”jatko-osaa”. Samaa todistavat ne kansainvälisillä foorumeilla julkaistut artikkelit, joissa hän on käsitellyt muun muassa lennätinmenetystä tiedonkulun nopeutumisen osuutta. *The Far Eastern Telegraphs* on sikäli avainteos, että siinä mannertenväliset lennätinyhteydet on asetettu yleisempiin yhteyksiinsä, niin teknologiseen kehitykseen ja kuin 1800-luvun imperialistiseen globalismiin (*Weltpolitik*). Samat perustekijät ovat keskeisiä selittäjiä myöhemmissäkin tutkimuksissa, mutta niitä ei tarkastella enää yhtä kootusti ja systemaattisesti kuin sarjan ensimmäisessä monografiassa. Tämän takia niiden, jotka eivät teosta tunte, olisi syytä lukea ainakin sen johdanto- ja yhteenvetoluvut.

Mannertenvälisten lennätinyhteyksien rakentaminen esitetään populaarisissa tietokirjallisuudessa usein teknologisenä sanakaritarinana, jossa avainasemassa ovat suuret keksinnöt ja keksijät. Ahvenaisen uusin kirja on erinomainen muistutus tällaisen näkökulman yksipuolisuudesta. Lähi-idän lennätinyhteyksien historia osoittaa

selvästi, että niiden rakentaminen oli ennen muuta poliittinen ongelma: toimilupien saaminen vieraiden valtioiden alueella oli monesti vaikea ja hidaskäyttöinen prosessi. Niinpä merialueet olivat myös Intiaan suuntautuneiden yhteyksien rakentajille houkuttelevia vaihtoehtoja siitäkkin huolimatta, että merikaapeleiden tekniikassa oli vielä huomattavia puutteita.

Ahvenaisen tutkimus on luonteeltaan empiirinen, ja teoksen rakenne on pääpiirtein kronologinen. Sitä varten on käyty läpi kunnioitettava määrä alkuperäistä arkistoaineistoa brittiläisissä ja saksalaisissa julkisissa sekä yksityisissä arkistoissa; myös painettujen lähteiden luettelo on vaikuttavan pitkä. Niiden turvin tutkija on voinut piirtää tarkan ja luotettavan kuvan kohteestaan. Tuloksena on hyödyllinen käsikirja tai perustutkimus, jossa todella mennään pintaa syvemmälle – toisin kuin niissä artikkeleissa, joita internet nykyään tarjoaa. Tutkimuksen suuri ansio on myös siinä, että se ei tyydy kertomaan ensimmäisten yhteyksien rakentamisesta, vaan seuraa lennätinliikenteen kehitystä, uusien linjojen rakentamista ja kaapeleiden laskemista sekä viestien välitystekniikan parantumista aina ensimmäiseen maailmansotaan asti. Myös sähkösanomataksojen kehitystä seurataan ainakin pääpiirtein, joskin teoksen kronologinen rakenne hajottaa tarkastelun – ehkä tästä olisi voinut kirjoittaa jonkin kokoavan lauseen yhteenvetoluukuun.

Vähemmän kokeneiden asiantuntijoiden kannalta on vahinko, että teoksen kirjallisuusluettelo on melko niukka. Kokeneen tutkijan tärkeäksi katsoman kirjallisuuden valikoima olisi hyödyllinen lähtökohta niille, jotka eivät vielä tunne kovin hyvin lennätinyhteyksien historiaan liittyvää tutkimusta. Samasta syystä lyhyt katsaus tutkimustilanteeseen olisi ollut arvokas; vuoden 1981 jälkeen tietoliikenteen ”val-

lankumouksesta” on sentään ilmestynyt melko paljon uutta tutkimusta, kuten Peter J. Hugillin *Global Communications since 1844: Geopolitics and Technology* (1999), joka jostain syystä puuttui kirjallisuusluettelosta. Aivan viime aikoina tietoliikennettä ja sen taloudellisia ja yhteiskunnallisia vaikutuksia on tutkittu muun muassa Heidelbergin yliopistossa toimivassa melko laajassa projektissa. Sen tuloksista kannattaa erityisesti mainostaa Roland Wenzlhuemerin viime vuonna ilmestynyttä kirjaa *Connecting the Nineteenth-Century World* (Cambridge University Press) – joka ei tietenkään voinut ehtiä Ahvenaisen kirjallisuusluetteloon.

Kirjan kieliasu vaikuttaa moitteettomalta. Ainoa pieni lapsus, jonka huomasi, oli se, että tunnetusta laivanvarustajasta (*ship-owner* tai *”shipping magnate”*) Samuel Cunardista oli tehty laivanvarikkekauppias (*ship-chandler*).

– YRJÖ KAUKIAINEN

Varhaiskeskiaikaisia käsityksiä unista ja näyistä

Jesse Keskiäho: The Reception and Use of Christian Ideas about Dreams and Visions in the Early Middle Ages (400–900). Helsingin yliopisto 2012. 341 s.

Jesse Keskiähön tutkimus on nähtävä ennen kaikkea yleisesti myöhäisantiikkina ja varhaiskeskiaikana tunnetun viidennen ja yhdeksännen vuosisadan välisen ajanjakson historiallisessa kontekstissa. Kyseiselle ajanjaksolle ovat ominaisia poikkeuksellisen suuret poliitti-

set, kulttuuriset ja uskonnolliset muutokset: Rooman valtakunnan jälkeiset kuningaskunnat – anglosaksien kuningaskunnat Itä-Britanniassa, frankkien kuningaskunnat Galliassa, ostrogoottien ja lombardien kuningaskunnat Italiassa ja visigoottien kuningaskunta Espanjassa – olivat monimutkaisia multietnisiä valtioita, joita hallittiin jossain määrin roomalaisittain. Rooman lakeja ja roomalaista kulttuurista ja älyllistä perintöä vastaanotettiin ja sovellettiin käyttöön monin tavoin. Kristillinen kirkko ja kristinusko, joiden asema vakiintui tasaisesti neljännen ja viidennen vuosisadan aikana, toivat asetelmaan ylimääräisen elementin. Latinan kieli toimi olennaisen tärkeänä ajatusten vaihdon välineenä ja muodosti vahvan sillan niin pakanoiden ja kristittyjen kuin roomalaisten ja barbaarien välille.

Jesse Keskiähön väitöstutkimus lisää merkittävästi tietämystämme siitä poikkeuksellisella ja perustavanlaatuisella tavalla luovasta prosessista, joka liittyi käsitysten vastaanottamiseen ja omaksumiseen ja uusien käsitysten muodostamiseen varhaiskeskiajan Euroopassa. Hän osoittaa täydellisen vakuuttavasti, että varhaiskeskiajan Euroopan oppineet ja kirjoittajat eivät vain ottaneet saamaansa perintöä passiivisesti vastaan ja siirtäneet sitä tuleville sukupolville tekstejä kopiaimalla. Päinvastoin: vaikka varhaiskeskiajan kirjurit ja oppineet toki siirsivät vanhaa tietoa eteenpäin, he myös antautuivat vuorovaikutukseen tiedon kanssa ja samalla muokkasivat sitä. He pohtivat saamansa perinnön merkitystä ja tekivät sen perusteella elämänsä ja ajattelunsa suuntaa koskevia valintoja.

Tämä väitöstutkimus tarkastelee patrististen käsitysten vastaanottoa ja sivistyneen latinankielisen kulttuurin muodostumista erityisesti unien ja näkyjen käsittelemisen, käytön ja ymmärtämisen kautta. Antoisin teeman ansiosta

Jesse Keskiäho pystyy ennen kaikkea lisäämään ymmärrystämme siitä, miten vanha klassinen ja patristinen oppi yhdistyi ja lujiutui varhaiskeskiajalla ja miten uudet kristilliset identiteetit muotoutuivat erityisesti latinankielisessä länessä. Lisäksi Jesse Keskiähön valitsema lähestymistapa antaa hänelle mahdollisuuden hyödyntää mallikelpoisia menetelmiä omiin päiviimme saakka säilyneiden alkupe- räiskäsikirjoitusten sisältämien tekstien vastaanotto- ja välitysprosessien tutkimisessa. Suurin osa näistä alkuperäiskäsikirjoituksista on peräisin kahdeksannelta ja yhdeksänneltä vuosisadalta.

Jesse Keskiähön tutkimuksen keskiössä ovat unien konteksti, asema ja käyttötavat. Voiko uniin uskoa? Mitä ne tarkoittivat? Oliko unilla jonkinlaista valtaa? Miten kristityn tuli tulkita kuolleiden ihmisten näyttäytyminen unissa? Oliko olemassa jokin kokokuva arvovaltaisia näkemyksiä, johon ne, jotka kuulivat tai lukivat unista, voivat tukeutua ja siten vältyä erehtymästä tai tulemasta unia koskevien harhanäkemyksen johdattamaksi? Voitiinko niitä käyttää ennustamiseen? Missä määrin tapaan, jolla unia lähestyttiin, ja tapaan, jolla niitä käsiteltiin kertomuksissa varhaiskeskiajalta eteenpäin, liittyy varovaisuutta?

Varhaiskeskiajalla tapahtunutta tekstien vastaanottoa ja välittämistä käsittelevän johdantoluvun jälkeen Keskiäho hahmottelee unien todellisuutta, unissa ja näyissä kohdattujen ilmestysten luotettavuutta ja täsmällistä tunnistamista sekä näiden ilmestysten tulkitsemisen ja vahvistamisen problematiikkaa koskevat kysymykset ja käsittelee sitten erittäin vaikuttavalla tavalla unien asemaa useiden varhaiskeskiajan pyhimysten elämässä ja historiallisissa kertomuksissa.

Keskiäho keskittyy erityisesti 400-luvun alussa vaikuttaneen Hippon piispa Augustinuksen ja 500-luvun lopulla vaikuttaneen

paavi Gregorius I:n unien ongelmallista luonnetta koskeneiden pohdintojen ristiriitaisuuksiin. Hän valaisee Augustinuksen erityisesti teoksissaan *De cura pro mortuis gerenda* ja *De genesi ad litteram* ilmaisemia käsityksiä kuolleiden ilmestymisestä ja näyistä. Nämä näkemykset alleviivaavat *visio intellectualisin* ja näkyyn itseensä sisältymättömän, vasta ajattelun kautta selviävän merkityksen tärkeyttä. Keskiäho onnistuu vakuuttavasti esittämään, että Augustinukselle tärkeintä ei ollut kyky nähdä vaan kyky ymmärtää. Gregorius Suuren syvällisimmät kirjoitukset unista sisältyvät teoksiin *Moralia in Iob* ja *Dialogi*. Näissä kirjoituksissa Gregorius kehottaa lukijoita noudattamaan varovaisuutta unia koskevissa asioissa huolimatta siitä, että hän itse kertoo *Dialogissa* useita unitarinoita. Jesse Keskiäho korostaa mahdollisesti todellisten ja kuvitteellisten unien välillä vallitsevaa jännitettä.

Augustinusta ja Gregoriusta koskevien analyysien jatkeeksi Keskiäho syventyy tarkemmin Gregoriuksen käsitysten vastaanottoon tarkastelemalla Isidorus Sevillalaisen teosta *Sententiae* ja Zaragozan piispa Taiuksen Gregoriuksen kirjoituksia sisältävää kokoomateosta. Hän laajentaa tarkastelunsa myös muihin tekstilajeihin havainnollistamalla, miten unia ja ilmestyksiä käsiteltiin *canones hibernenses* -koelmassa. Tämän jälkeen hän tarkastelee unien roolia ”normatiivisessa perimätiedossa” – varhaiskeskiajan kanonisen oikeuden koelmissa – seuraamalla kahden ratkaisevan tärkeän kirkolliskokouksen lausunnon, vuoden 314 Ancyran kirkolliskokouksen unien havainnoimisen kieltävän lausunnon ja vuoden 401 Karthagon kirkolliskokouksen epäaitoja marttyyrien hautoja ja palvontapaikan asianmukaista tunnistamista koskevan lausunnon, käsittelyä.

Keskiäho selvittää Augustinuksen käsitysten vastaanottoa tar-

kastelemalla *Quaestiones Orosii et responsiones Augustini* -tekstikoelmaa ja Isidorus Sevillalaisen teosta *Etymologiae*. Hän pohtii Augustinuksen esittämää kolmen näyn teoriaa ja näkyjen käsittelemistä karolingisessa tekstinselityksessä. Tässä vaiheessa väitöstutkimus kääntyy tarkastelemaan varhaiskeskiaikaisia unista ennustamisen oppaita. Selvitys kulminoituu Theodulf Orleansilaisen 790-luvulla kirjoittaman, pyhäinkuvia koskevan *Opus caroli regis contra synodum (Libri Carolini)* -teoksen tarkasteluun.

Jesse Keskiähön väitöstutkimus valaisee myöhäisantiikin teologisten käsitysten aktiivista ja reaktiivista vastaanottoa karolingisella ajalla (kahdeksannelta ja yhdeksännellä vuosisadalla). Toisin kuin tekstien passiivista välittämistä koskevat tutkimukset, väitöstutkimus tarkastelee tekstien todellista vaikutusta ja niiden aiheuttamia reaktioita. Keskiäho pystyy havainnollistamaan, mitä yksittäiset henkilöt ajattelivat lukemastaan ja mitä heidän olisi toisaalta lukemansa ja toisaalta aikalaisuuteensa liittyvien näkökohtien perusteella pitänyt ajatella ja olla ajattelematta. Keskiäho siis tarkastelee paitsi käsikirjoituksia, joihin tehdyt huomautukset paljastavat lukijoiden reaktiot teksteihin, myös varhaiskeskiaikaisia aiempien tekstien kokoelmia ja tiivistelmiä sekä muihin teoksiin sisällytettyjä otteita uniin ja näkyihin liittyvästä merkityksellisestä materiaalista. Hän on ihailtavan tietoinen tarkastelemissaan tekstien kodikologisen kontekstin merkityksestä. Väitöstutkimus on vaikuttavaa oppineisuutta osoittava, tyhjentävästi dokumentoitu ja taitavasti kirjoitettu työ, joka lisää erinomaisella tavalla varhaiskeskiaikaista kulttuuria koskevaa tietämystämme ja ymmärrystämme.

– ROSAMOND MCKITTERICK,
CAMBRIDGE